

אבירס שחל

לשכת ראש הממשלה

בינ הארזים לאזובי הקיר: גילויים חדשים בפרשת אי מינויו של השופט גד פרומקין

מדינת ישראל

הקריה; 'א' כאב השי' 25.8.49

א י ס י

לתולדות ארץ

קתדרה

149 תשרי תשע"ד

לשר ה

ררז

הנים

כי מ

ולבר

סדיר

הלצפ

שהוא

אסנם

הציב

פניה

של מ

עכשי

לבקד

בשנר

בין הארזים לאזובי הקיר: גילויים חדשים בפרשת אי מינויו של השופט גד פרומקין

זה שישים וארבע שנים תלויה ועומדת ללא פתרון שאלת אי מינויו של גד פרומקין, בכיר השופטים היהודים בימי המנדט הבריטי, לבית המשפט העליון במדינת ישראל. במשך שנים היה העיסוק התקשורתי והאקדמי בפרשה מצומצם יחסית, ורק מעט היה ידוע על פרטיה.¹ פריצת דרך משמעותית בחקר הפרשה נעשתה במאמר חלוצי ומרתק מאת נתן ברון אשר פורסם בכתב-עת זה לפני כעשור.² על אף התרומה הגדולה של מאמרו של ברון לחשיפת הליכי מינוי השופטים בימי קום המדינה, לתיאור דמותו של פרומקין, אישיות חשובה בהיסטוריה המשפטית של ארץ-ישראל, ומעל הכול, לפירוט הנסיבות שבהן הסתיימה הקריירה השיפוטית שלו, נותרו כמה שאלות ללא מענה, ובמרכזן השאלה מה בדיוק עמד ביסוד סירובו של שר המשפטים פנחס רוזן (רוזנבליט) למנות את פרומקין לבית המשפט העליון.

מחקרים שעסקו בסוגיית המינויים בימיה הראשונים של המדינה נטו להצביע בעיקר על מעורבותם של שיקולים זרים בבחירת המועמדים למשרה המוצעת, ובראש ובראשונה על שיוכו המפלגתי של המועמד כגורם מכריע בהחלטה אם לקבלו או לדחותו.³ במינויי השופטים לבית המשפט העליון למשל נבע הדבר מהנהלה שהונהגה עד חקיקתו של חוק השופטים בשנת 1953: הממשלה מינתה את השופטים שעליהם המליץ לפניה שר המשפטים, והמינוי אושר סופית במועצת המדינה (שהפכה אחר כך לכנסת), שהורכבה מנציגי המפלגות השונות. כך למשל מקובל לחלק את הרכבו הראשון של בית המשפט העליון: משה זמורה ויצחק אולשן היו משויכים למפא"י (שניהם היו חברים רשמיים בתנועה), מנחם דונקלבלום נקשר ל'ציונים כלליים', הרב אסף כנציגו של הציבור הדתי, ולשניאור זלמן חשין יוחסו עמדות רוויזיוניסטיות.⁴ מנגד עוכבו מינויים של שמעון אגרנט ודוד גויטיין,

בשער המאמר:
שני גיבורי
הפרשה – מימין
גד פרומקין, שופט
בית המשפט
העליון בתקופת
המנדט הבריטי
(אצ"מ), ומשמאל
פנחס רוזן, שר
המשפטים הראשון
של מדינת ישראל
(צילום: טדי ברנר),
על רקע מכתבו של
בר-גוריון אל פנחס
רוזן, המודיע לו
על החלטתו בדבר
'חיסול האינצידנט'
(ראו המכתב
במלואו בעמ' 135)

תודתי נתונה לפרופ' אסף לחובסקי על הערותיו הנבונות והמועילות ביותר. כמו כן אני מודה לעורך הדין אורן שנקר על עזרתו והערותיו החשובות. נוסף על כך תודתי לדוד אייכנרנד, שתרגם בעבורי מגרמנית מסמך חשוב שסייע לי בכתבי-מאמר זה, ולמכון ברג, שאפשר לי לממן את מלאכת התרגום.

- 1 לאזכורים של הפרשה ראו: ת' שגב, 1949: הישראלים הראשונים, ירושלים 1984, עמ' 213; ח' צורף (עורך), יצחק בן צבי: הנשיא השני: מבחר תעודות מפרקי חייו (1884-1963), ירושלים תשנ"ח, עמ' 398; א' רובינשטיין, שופטי ארץ: לראשיתו ודמותו של בית המשפט העליון בישראל, ירושלים תשמ"א, עמ' 73; פ' להב, 'העו והמשרה: בית המשפט העליון בעשור הראשון לקיומו', עיוני משפט, יד (תשמ"ט), עמ' 479, 483; א' שנהר, 'פרשת פרומקין', כל העיר, ירושלים, 28 בפברואר 1992; מ' גורלי, 'לאן נעלם הכבוד של השופט העליון גד פרומקין', הארץ, 30 בדצמבר 2001.
- 2 נ' ברון, 'הכבוד האבוד של השופט העליון: פרשת אי מינויו של השופט גד פרומקין לבית המשפט העליון בארץ-ישראל', קתורה, 101 (מרחשוון תשס"ב), עמ' 151-190; 102 (טבת תשס"ב) עמ' 159-186.
- 3 להב (לעיל, הערה 1), עמ' 483; רובינשטיין (לעיל, הערה 1), עמ' 69; ש' שטרית, 'תהליך מינוי שופטים: הליכים ואמות מידה', המשפט, ה (תשס"ג), עמ' 357, 394; נ' ברון, 'שופט במצוקה: פרשת מינויו של שניאור זלמן חשין לבית-המשפט העליון בשנת תש"ח', זמנים, 93 (2006), עמ' 82-94. גם בעיתונות התקופה סברו כך. ראו למשל: ד' גלעד, 'ללא פוליטיקה', מעריב, 15 ביולי 1948.
- 4 על פרשה זו ראו בעיקר: ברון (שם).

ההרכב הראשון של בית המשפט העליון בישראל, ספטמבר 1948. מימין לשמאל: שניאור זלמן חשין, מנחם דונקלבלום, משה זמורה, שמחה אסף, יצחק אולשן

דיווחי העיתונות על 'פתיחת בית המשפט העליון בירושלים', 'דבר ירושלים', המהדורה הירושלמית של 'דבר' (למעלה), ו'הארץ' (למטה), 14 בספטמבר 1948

בטקס רב-רושם נפתח בירושלים בית-הדין העליון למדינת ישראל

מאת אשר ליר, סופר "הארץ" בירושלים

חוויה רבת רושם. היתה אתמול בירושלים עם פתיחת בית המשפט העליון של מדינת ישראל בירושלים. חמשת שופטי בית הדין העליון נשבעו "לשמור אימונים למדינת ישראל ולחוקתה, לא להטות משפט ולא להכיר פנים במשפט ולשפוט את העם משפט צדק". נשיא בית המשפט העליון ד"ר משה זמורה, וחברי בית הדין השופטים פרופ' ש. אסף, ד"ר דונקלבלום, יצחק אולשן וד"ר שניאור, נ. חשין קראו את השבעה כשימינם על ספר התנ"ך ולראשם כיפה. חתמו על נוסח השבעה איש איש בתורה, ומסרו את חתימותיהם לשר המשפטים פ. רוזנבלט.

משיב אש בירושלים

שופטים למעשה זה היו אתמול נשיאי בתי המשפט המחוזיים בירושלים, תל-אביב, חיפה, שופטי השלום והשופטים המחוזיים, נציגי המשלה וציבור גדול של עורכי דין ומזמנים. עיני רבים היו לחות מדמעות-גיל לרגל המאורע של פתיחת בית המשפט העליון החדש.

חמשת חברי בית המשפט העליון

ד"ר ש. זמורה, ד"ר מ. דונקלבלום, יצחק אולשן, הרב פרופ' ש. אסף, ד"ר ש. חשין

שנכללו ברשימת המועמדים להרכבו הראשון של בית המשפט העליון, אך נחשבו בלתי מפלגתיים.⁵ גם באשר לפרומקין נשמעו טענות כי לא התמנה בשל היותו שופט מקצועי שלא היה מזוהה עם מפלגה מסוימת,⁶ אך לאי מינויו של פרומקין נקשרו גם שיקולים זרים אחרים – למשל רצונו של רוזן למנות את זמורה, ידידו הוותיק ושותפו למשרד עורכי הדין, לנשיא הראשון של בית המשפט העליון, מינוי שאכן התרחש בפועל.⁷

רוזן מצדו טען כי ביסוד סירובו למינוי עמדו רינונים שהטילו ספק ביושרו של פרומקין, אך עד היום לא היה ידוע מה היו – אם אכן היו – הרינונים שעליהם ביסס רוזן את האשמותיו כנגד שופט מכובד ואישיות ציבורית בכירה כמו פרומקין. על כך נוספה תעלומה גדולה יותר – רוזן טען בפני ועדת הוועדות (לימים ועדת הכנסת), שעסקה במינוי השופטים, שהוא עצמו היה מעורב במקרה מסוים שבו נהג פרומקין באופן שפסל אותו לדעתו מלכהן כשופט עליון.⁸ מכל מקום מקובל לחשוב שמניעים חיצוניים הנחו את בחירתם או אי בחירתם של המועמדים השונים לבית המשפט העליון – או לכל הפחות היו גורם משמעותי בהליך זה – עד שנדמה כי מקומם של קריטריונים רלוונטיים למינוי השופטים, כגון כישורים משפטיים, הצטמצם במידת מה במערכת השיקולים לבחירתם.

במאמר זה אני יוצא כנגד הגישה הביקורתית הרווחת ומראה כי מסמכים ארכיוניים שנמצאו לאחרונה מעידים שלפחות במקרה פסילתו של פרומקין על ידי רוזן היו, ולו לכאורה, שיקולים ענייניים שהעמידו בספק את יושרו של המועמד למינוי.⁹ אותם מסמכים עסקו בעיקר בפרשה אחת מתחילת שנת 1940 – פרשה זו ככל הנראה השפיעה בצורה מהותית על החלטתו של רוזן שלא למנות את פרומקין לבית המשפט העליון, ואולי אף עוררה בקרבו חשדנות רבה כלפי כל פקידי המנדט הבריטי שהיו מועמדים לעבור למערך הפקידות של מדינת ישראל.

במהלך שנת 1948 התקיים הליך ניפוי של פקידי השלטון המנדטורי שעמדו להשתלב במערכת הציבורית הישראלית החדשה. כדי להצדיק את הליך הניפוי הועלו בין היתר טענות בדבר שיתוף פעולה עם הבריטים ו'חוסר נאמנות יישובית'. גם בקשר להליך זה, כמו באשר למינוי השופטים,

5 שם. וראו גם: פ' להב, ישראל במשפט: שמעון אגרנט והמאה הציונית, תל-אביב תשנ"ט. בעניין מועמדותו של גויטיין נשמעו גם טענות כי היה בעל עמדות פרו-אנגליות. דברי רוזן בפרוטוקול ישיבת הממשלה הזמנית, 14 ביולי 1948, אה"מ.

6 מעריב, 15 ביולי 1948. כך טען גם גרשון אגרונוסקי בשיחה עם פרומקין שתוזכר להלן.

7 נימוקים אחרים שהועלו לפסילתו של פרומקין היו קבלת תשלומים קבועים מ'קרן קיימת לישראל' כדי 'לדאוג לאינטרסים' של גוף זה בבית המשפט העליון או לחלופין קבלת 'השלמת הכנסה' בצורת תשלומים קבועים מהמוסדות הלאומיים. ראו: ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 183.

8 רוזן אל דינבורג, 6 באפריל 1949, אה"מ, א-70/14.

9 בארכיונו הפרטי של זמורה נמצאת התכתבות עם רוזן ונזכרו התייעצויות עם עורך הדין שלום הורוביץ ועם נשיא לשכת עורכי הדין מנחם דונקלבלום בדבר מועמדים אחרים לבית המשפט העליון (על מעורבותם של הורוביץ ודונקלבלום בפרשת פרומקין ראו להלן). השיקולים שהועלו בהתכתבות עוסקים לרוב בתכונות שנראות דווקא רלוונטיות להערכת כישורים משפטיים הנדרשים לתפקיד השופט ובכל מקרה לא הוזכרו נטיות פוליטיות של המועמדים: 'אין ספק שהוא מוכשר, הגון, ואישיות חיה. אבל הוא מלא רוח לוחם עדיין, ואינני יודע אם כב' הגיע להיות מתון בדין'; 'יודע לכתוב ולנסח. אבל עליו יאמר שלא הופיע כמעט במשפטים ואינו יודע את נפש עורכי הדין'; 'דען גדול במשפט העברי ומחא חריף. אבל האם יש לו המזג של שופט?'. ראו: אצ"מ, תיקי זמורה, A215/71/14.

נטען כי עובדים נבחרו על פי מפתח מפלגתי, אך לאמתו של דבר הקריטריון המרכזי להעברת עובדי המנדט לשירות המדינה היה יושרם וניקיון כפיהם.¹⁰ אישיות מרכזית שהובילה ברוח ובמעש את ביצועו של הליך הסינון, שכונה לא פעם טיהור, הייתה שר המשפטים רוזן.

רוזן ראה בטיהור מנגנון הפקידות מתופעות פסולות של שחיתות משימה רבת חשיבות, ובביוגרפיה שלו נכתב כי 'בנושא זה היה מן המחמירים וגם בעדות לפי שמועה היה בעיניו די כדי לפסול אדם'.¹¹ בפגישה בחיפה בסוף מאי 1948 עם חברי מליאת ועדת המצב אמר רוזן: 'אותם אנשים שעברם היה פגום ומושחת – יפוטר [...]. על המנגנון להיות בעל טוהר מוסרי. מדינות נהרסו ונחרבו בגלל השחיתות של המנגנון הפקידותי שלהן'.¹² רוזן בלט לא רק ברטוריקה נחרצת בעניין זה – הוא גם החזיק בסמכויות לביצוע המדיניות הנוקשה לסילוק פקידים שסרחו. למשל כאשר הועלו בישיבת מנהלת העם שאלות בדבר שיבוצם מחדש של עובדי המנדט במחלקות שונות, הוחלט

שר המשפטים פנחס רוזן מגיע לישיבת האספה המכוננת (הכנסת) הראשונה בבניין הסוכנות היהודית בירושלים, ט"ו בשבט תש"ט (14 בפברואר 1949), מאחוריו (משמאל), שר הדתות הרב יהודה ליב פישמן (צילום: הוגו מנדלסון)

10 על פרשה זו ראו בהרחבה: נ' ברון, 'המרירות שלא פגה: פרשת "ועדת הטיהור" של עובדי ממשלת המנדט במעבר למנגנון מדינת ישראל, תש"ח-תש"ט, מ' בר-און ומ' חזן (עורכים), עם במלחמה: החברה האזרחית במלחמת העצמאות, ירושלים תשס"ז, עמ' 45-94; וראו גם: י' ראובני, המנהל הציבורי בישראל, רמת גן, עמ' 13.

11 ר' בונדי, פליקס: פנחס רוזן וזמנו, תל-אביב תש"ן, עמ' 414.

12 פגישת חברי מליאת ועדת המצב בחיפה עם שר המשפטים רוזן בליט, 31 במאי 1948, אהח"ע, תיקי בר-רב-האי, מכל 90, תיק 20.

להקים ועדת מנגנון שתסדיר את הנושא יחד עם מנהלי המחלקות הנוגעים בדבר, ונקבע כי רוזן יהיה 'חבר יחיד בוועדה לענייני מנגנון'.¹³ אף הוכנו רשימות ובהן פרטים אישיים של עובדי המנדט במחלקות הממשלתיות השונות והערכות של 'כושר ויושר' לקראת העברתם למנגנון הפקידות של מדינת ישראל. בראשית יוני 1948 פרסמה מועצת המדינה הזמנית את 'פקודת עובדי ממשלת ארץ ישראל תש"ח-1948', וזו הניחה תשתית חוקית לבדיקת עובדי המנדט. על פי הוראות הפקודה רשאים היו הממשלה והשרים 'לפי ראות עיניהם וללא מתן נימוקים להפסיק את שירותו של עובד ממשלה או להעבירו למשרה אחרת'.¹⁴ בדיון במועצת המדינה הזמנית לקראת הוצאת הפקודה אמר רוזן: 'אנו עומדים בפני הקמת המנגנון והמועצה תבין בוודאי שזה אחד התפקידים הרציניים והעיקריים ביותר המוטלים עכשו על הממשלה. אנו רוצים להקים מנגנון של עובדים המצטיינים ככושר עבודתם וכיושר התנהגותם כלפי הציבור, שישרתו את הציבור בכשרם וכישרם'.¹⁵

על יסוד תקנות שהותקנו זמן מה לאחר פרסום הפקודה הוקמו בחיפה, בתל-אביב ובירושלים ועדות חקירה (ועדות טיהור) לבדיקת הסגולות האישיות של עובדי המנדט.¹⁶ בתקופת פעילותן, מאמצע 1948 ועד תחילת 1949, דנו הוועדות ביותר מ-4,000 תיקים של עובדים מתקופת המנדט. השוטרים היהודים נפגעו פגיעה קשה ביותר ממסקנות ועדות הטיהור, בעיקר זו שפעלה בתל-אביב, משום שרבים מאוד מהם נמצאו פסולים. כמה מן השוטרים המפוטרים עתרו לבג"ץ, והוא אכן ביטל, באפריל 1949, את פיטוריהם. בית המשפט מתח ביקורת קשה על דרך פעולת הוועדות ועל מסקנותיהן ובעיקר על הוועדה שפעלה בתל-אביב: נחקרים לא ידעו במה הואשמו, עדים לא הושבעו, וחומר הראיות לכאורה היה מבוסס לא פעם על שמועות סתמיות ובלתי מבוססות.¹⁷

גם לאחר שקמה צעקה ציבורית גדולה בעקבות פסק הדין ולמרות מחאתם של חברי כנסת רבים ושרים באותה תקופה על הליך הטיהור, ובעיקר חרף הליקויים שנחשפו, דבק רוזן בעמדה מחמירה ובלתי מתפשרת באשר ליישום מסקנות הוועדות ואף אמר שהיה צריך 'לפטר הרבה יותר'.¹⁸ באותה תקופה ממש היה מצוי רוזן בעיצומו של הליך מעין משפטי בפני 'ועדת בירור של כבוד' שמינה ראש הממשלה דוד בן-גוריון כדי 'לדון בטענות שבין שר המשפטים רוזן לבין גד פרומקין'. אשר לעובדי ממשלת המנדט, ניסיונותיו של רוזן להביא לפיטוריהם של כל מי שוועדות הטיהור מצאו אשמים, לא צלחו, ורבים מן המפוטרים הוחזרו לעבודתם. לעומת זאת במקרה של פרומקין, אף שהופעלו עליו לחצים כבדים, 'היה שר המשפטים כסלע: על פרומקין לצאת לפנסיה'.¹⁹

13 ישיבת מנהלת העם, 3 במאי 1948, אה"מ.

14 עתון רשמי, 9 ביוני 1948. פיטורי עובדים החלו למעשה קודם לכן. ראו: 'מיון הפקידות הממשלתית ודיון על חיטול שיטת השלמונים', מעריב, 2 במאי 1948. וראו גם: ברון (לעיל, הערה 10), עמ' 54.

15 מועצת המדינה הזמנית, 3 ביוני 1948, אה"מ.

16 עתון רשמי, 23 ביוני 1948.

17 בג"ץ 21/48, שלמה סופר ואח' נגד שר המשטרה ואח', פ"ד ב, עמ' 365.

18 פרוטוקול ישיבת הממשלה ח/ש"ט, 11 באפריל 1949, אה"מ. ראו גם: ברון (לעיל, הערה 10), עמ' 76.

19 בונדי (לעיל, הערה 11), עמ' 421.

סיום צורם לקריירה מפוארת

בשנות שלטון המנדט הבריטי בארץ-ישראל היה גד פרומקין השופט היהודי היחיד שכהן בבית המשפט העליון. הוא כיהן במשרתו כשופט עליון עשרים ושמונה שנים ושימש בתפקיד זה עד סיום המנדט הבריטי, ובתוך כך נטל חלק פעיל בחיים הציבוריים של היישוב היהודי. לכאורה רק טבעי

היה שפרומקין ימשיך בתפקידו כשופט בבית המשפט העליון של מדינת ישראל ואף ישמש נשיאו הראשון. אך כאמור בניגוד כמעט לכל יתר השופטים היהודים מתקופת המנדט, דווקא הוא, בכיר השופטים היהודים בשלטון המנדט, לא זכה להמשיך לכהן כשופט במערכת המשפט הישראלית.

בדומה לרשימות של פקידי ממשלת המנדט, הוכן דו"ח מיוחד על השופטים ועובדי בתי המשפט היהודים ובו בעיקר הערכות על כושרם ויושרם וכן כמה הערות בדבר זיקות פוליטיות של מקצתם. את הדו"ח, שסווג 'סודי', הכין עורך הדין חיים כהן, לימים שופט בית המשפט העליון, שהיה באותם ימים אחד ממזכירי המועצה המשפטית, גוף שהוקם כדי להתמודד עם שאלות חוק ומשפט ולסייע בבניית המערכת המשפטית של מדינת ישראל.²⁰ הדו"ח נמסר לידיו של דב יוסף (ברנרד ג'וזף), אחד מיושבי הראש של המועצה המשפטית (יחד עם מרדכי עליאש), אך עד מהרה, באפריל 1948, הוא נמסר לשר המשפטים הטרי רוזן. רמזים למה שנכתב באותו דו"ח על חלק מהשופטים ובהם פרומקין אפשר למצוא בסיכום על מבנה מערכת המשפט והתביעה הכללית שכתבו שניים מהמזכירים של המועצה המשפטית, כהן ויהודה גולן, בסוף אפריל 1948, לדב יוסף.²¹ בעניין בתי המשפט המחוזיים כתבו כי 'לא תהיה

ברירה אלא לאשר במנויים את השופטים המכהנים כעת בת"א ובחיפה, אעפ"י שמבחינה אישית היה במקרה זה או אחר מקום לבחירה קפדנית יותר מלכתחילה'.²² על הרכבו של בית המשפט העליון פירטו כהן וגולן מעט יותר:

20 ייתכן כי בכתיבת הדו"ח השתתפו מזכירים נוספים של המועצה המשפטית, שבתאי רוזן או יהודה גולן. תוכן המסמך היה חסוי עד השנים האחרונות ונחשף על ידי ברון. ראו: נ' ברון, 'פרשת "מסמך השופטים החסוי": מבט נוסף על הקמת מערכת השיפוט הישראלית בשנת תש"ח (1948)', קתורה, 115 (ניסן תשס"ה), עמ' 195-216. על המועצה המשפטית ראו: 'קרפ', המועצה המשפטית: ראשית עלילות החקיקה, א' ברק וט' שפניץ (עורכים), ספר אורי ידין, ב, ירושלים תש"ן, עמ' 209.

21 כהן וגולן אל יוסף, 'על מבנה בתי המשפט ומשרדי התביעה הכללית', 25 באפריל 1948, אצ"מ, תיקי זמורה, A.215/54. ראו גם: רובינשטיין (לעיל, הערה 1), עמ' 44.

22 מעניין לציין כי לא נאמרו דברים דומים בסיכום של כהן וגולן על בית המשפט המחוזי בירושלים, שכהן בו השופט הרצל רוזנצווייג, שגם עליו נמתחה ביקורת בדו"ח הסודי של כהן.

גלימת השופט העליון גד פרומקין והפאה שלו המוצגים בתצוגה בבניין בית המשפט העליון בירושלים (2010) (צילום: יואב דותן)

אנחנו בדעה שלגבי בית המשפט הגבוה אין לנהוג לפי העיקרון המוצע לעיל לגבי בתי משפט אחרים, שהשופטים המכהנים כעת יאושרו במשרותיהם בדרך כלל. אין גם למנות לבית המשפט הגבוה אדם ששרת בממשלת א"י כפקיד. כדאי שהמיניסטר ומועצת הממשלה יקפידו מאוד על בחירת אדם הראוי למשרה זו גם מבחינת ידיעותיו וגם מבחינת תכונותיו האישיות, שהרי ברמת בית המשפט הגבוה תהיה תלויה הצלחת המנגנון המשפטי שלנו בכלל.

בשנת 2001 סיפר כהן כי המקורות לידיעות שעליהן התבססו הערכות הרו"ח על השופטים הגיעו מ'הנהלות לשכת עורכי הדין היהודיים'.²³ בדבריו התכוון כנראה בין היתר למנחם דונקלבלום, נשיא הסתדרות עורכי הדין היהודים. דונקלבלום היה מעורב מאוד בהליך בחירת השופטים: הוא היה יושב ראש תת-הוועדה של המועצה המשפטית שדנה במבנה בתי המשפט, ולבסוף מונה לשופט בבית המשפט העליון. גם שמו הוזכר כמי שהתנגד למינוי פרומקין לבית המשפט העליון. חשוב לציין כי לשופטים היהודים המנדטוריים, בדומה לעובדי ממשל המנדט, לא ניתנה כל הזדמנות לטעון כנגד חוות הדעת שנכתבה עליהם או לנסות להפריכה, ורבים מהם כלל לא ידעו מה נאמר עליהם באותו דו"ח סודי.

חיים כהן, היועץ המשפטי לממשלה (1952)
(צילום: טדי ברונר)

למרות מעטה הסודיות – שנשמר שנים רבות – את הדברים שנכתבו על השופט פרומקין ציטט רוזן במכתב ששלח אל שרי הממשלה ב-25 ביוני 1948, במסגרת ההכנות לדיון הממשלה בהרכב בית המשפט העליון: 'בעל ותק גדול, מרננים אחריו מבחינת היושר והשפעות אחרות. רצוי לא להעבירו לשרות המדינה היהודית'.²⁴ רוזן, שלא ערך כנראה כל בירור נוסף בנוגע למקורות ולסיבות לכתיבת חוות דעת זו, הוסיף במכתבו כי בכוונתו לאמץ אותה ולא להמליץ על מינויו של פרומקין לשופט. וכך ב-14 ביולי 1948 אישרה הממשלה את הרכבו של בית המשפט העליון על פי הצעתו של רוזן, ומספר ימים לאחר מכן אושר הרכב זה גם על ידי מועצת המדינה הזמנית, ופרומקין כאמור נותר בחוץ.

בה בעת נמתחה ביקורת נוקבת על השתדלותו של רוזן למנות את ידידו ושותפו למשרד עורכי הדין ד"ר משה זמורה לנשיא בית המשפט העליון. שר הדתות הרב יהודה ליב פישמן דרש מרוזן לבטל את הצעתו למינוי זמורה וכתב לו שגם עליו 'בציבור מרננים מאוד', ו'אין זה מן היושר מצדו למנות את שותפו לזקן השופטים'; הוא חתם את דבריו בנימת איום 'שידע שיש עין צופיה...'.²⁵ רוזן דחה האשמות אלה והשיב כי ההצעה למינוי זמורה באה מטעם הסתדרות עורכי הדין ואף צירף מכתב מטעמה בנושא.²⁶ רוזן הציע לפישמן 'לשאול בעניין זה את דעתם של עורכי דין העומדים

23 הדברים מצוטטים מתוך מכתב של כהן אל ברון. ראו: ברון (לעיל, הערה 20), עמ' 204.
24 אה"מ, ג/5433/13. זהו מיקומו הישן של המסמך בארכיון המדינה כפי שצוין במאמרו של ברון (לעיל, הערה 2), 101, עמ' 169. מהארכיון נמסר לי כי המסמך הועבר למכלל אחסון אחר, ג-5425, אך גם שם לא מצאתיו.
25 פישמן אל רוזן, 5 ביולי 1948, אה"מ, א-70/15.
26 המכתב נמצא כנראה בתיק שקשור לפרשה, ושעדיין נותר חסוי: אה"מ, א-70/18. יש בתיק זה 'התכתבות בין אגודת

בראש המקצוע', ונקב בשמותיהם של שלום הורוביץ, אברהם לוין, אברהם וינשל, יוסף קייזרמן (יושב ראש הסתדרות עורכי הדין בחיפה), יהודה בעהם (יושב ראש הסתדרות עורכי הדין בתל-אביב) ודונקלבלום (יושב ראש ההסתדרות הארצית של עורכי הדין) או של כל עורך דין חשוב אחר או שופט אשר כב'ודון יבחר לחקירה זו'.²⁷ ייתכן כי בהירתמותם של עורכי הדין המוזכרים למען מינויו של זמורה באה לידי ביטוי העצה שנתן זמורה לרוזן בהתכתבות פרטית ביניהם, ש'החלטה תתקבל בלי קולך ושהמנוי [של זמורה] לא ייצא מפיך'.²⁸

בסוף מאמרנו על הפרשה העלה ברון מספר השערות כתשובות אפשריות על השאלה המרכזית בפרשה – האם אכן לקח פרומקין שוחד בהיותו שופט או שמא היו ההאשמות נגדו לא נכוונות? לדעתו של ברון על פי המסמכים שהיו ברשותו באותה עת האפשרות הסבירה ביותר היא שרוזן סירב למינויו של פרומקין מפני שרצה למנות את חברו ושותפו זמורה לנשיא. ברון הוסיף כי התכתבות פרטית בין זמורה לרוזן מוכיחה שזמורה סירב בתקיפות אפילו למינויו של פרומקין לכהן תחתיו כשופט עליון מן השורה, ולכן פעל רוזן לסכל כל אפשרות להשתלבותו של פרומקין בבית המשפט העליון.²⁹ על מנת להשיג מטרה זו גייס רוזן נימוק כבד משקל – האשמה בשחיתות.

על פי השערה אחרת נרקמה מזימה מכוונת של יוצאי גרמניה להדיח את פרומקין מהזירה הציבורית. הרקע לסברה זו היה המתיחות ששררה בין יוצאי גרמניה לבין ילידי הארץ – ופרומקין היה נציג מובהק של העילית הארץ-ישראלית בראשית המאה העשרים ונצר למשפחה מכובדת וידועה ביישוב היהודי.³⁰ מתיחות זו התבטאה בין היתר במאבקי כוח בין קבוצות יריבות בנוגע

עורכי הדין, שר המשפטים רוזן וחברי הממשלה פישמן ואהרן ברט, ממאי 1948 עד מרס 1949, על מינוי פרומקין ועל הרכב בית המשפט העליון' (בהסתמך על שם התיק בארכיון המדינה).

27 רוזן אל פישמן, 6 ביולי 1948, אה"מ, א-70/15.

28 בין זמורה לרוזן הייתה התכתבות ענפה בנושא מינויו של זמורה לנשיא בית המשפט העליון. זמורה חשש בדיוק מהביקורת שהשמיע פישמן כלפי רוזן. ראו: טיוטות ומכתבים 12, 14, 15 במאי 1948, אצ"מ, תיקי זמורה, A215/71/14.

29 ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 186.

30 לעיון נוסף ראו: ג' פרומקין, דרך שופט בירושלים, ירושלים תש"ז; ג' קרסל (עורך), מבחר כתבי ישראל דב פרומקין, ירושלים תשי"ד.

ביתו של גד פרומקין, שנמנה עם מייסדי שכונת רחביה בירושלים, ברחוב רמב"ן (2007). הכתובת 'חבצלת' מעל הכניסה מתייחסת לעיתון החשוב שערך אביו, ישראל דב פרומקין

לפעילויות שונות בניהול האוניברסיטה העברית וביחסים עכורים בין פרומקין לבין חוגים אחרים של יוצאי גרמניה, למשל במסדר 'בני ברית'.³¹ חיזוק להשערה זו יש בדברים שאמר פרומקין בפני ועדת הברור המיוחדת שהוקמה בעניין אי מינוי, ובמסמך הערות שכתב על פרוטוקול הוועדה, כפי שיובא בהמשך.

מנגד לא נמצא עד כה תיעוד ארכיוני המאשש את טענותיו של רוזן שהיו בציבור רינונים על יושרו של פרומקין, ושפרומקין פעל באופן פסול במקרה מסוים שרוזן עצמו היה מעורב בו אישית.³² עם זאת זמן קצר לפני פטירתו כתב השופט כהן על הפרשה: 'מגוחך הוא לדבר על קנוניה כביכול בין רוזנבליט לבין זמורה שלא למנות את פרומקין לבית המשפט העליון. שניהם היו שותפים במשרד אחד ושניהם ידעו אישית וראשונה את המעשה שהיה ושעליו רוזנבליט דיווח לאחר מכן. התנגדותם נבעה מתוך אותה הסיבה עצמה, והיא משום מעשה שהיה'.³³

ד"ר פ' ופרשת העיזבון של ר'

אחת ההאשמות הקשות והמפתיעות אשר הועלו בפרשה הייתה שלקוח של רוזן – בזמן שעבד כעורך דין – נתן לפרומקין שוחד, ושרוון קיבל את הכסף מפרומקין בחזרה, לאחר שזה לא הצליח להביא לפסיקה לטובת אותו לקוח – כך תיאר פרומקין עצמו את ההאשמה בדבריו בפני 'ועדת הברור של כבוד'.³⁴ כדרך של שמועות הנאמרות מפה לאוזן ולעיתים גם עוברות שינויים, בדרך כלל לחומרה, גרסתו של רוזן למקרה המתואר שונה. באחת הפעמים המעטות שבהן התייחס רוזן לאותו מקרה, הוא הכחיש את הדברים כפי שתיאר אותם פרומקין בפני הוועדה וציין בלקוניה רק כי 'מר פרומקין התנהג בענין הנדון באופן בלתי הוגן בהחלט ולא כיאור לאדם המכהן בתור שופט'.³⁵ עם זאת עצם העלאת ההאשמה המתוארת, על שתי גרסאותיה, נשמעה חמורה מספיק, ובהיעדר תיעוד כלשהו, אפילו ברמז, על פרטיו של אותו מקרה עלום, הועלו ספקות אם מקרה חמור כזה אכן התרחש במציאות.

בארכיונו האישי של רוזן בארכיון המדינה נמצא תיק צנום שכותרתו 'עניין גר פרומקין – מסמכים משפטיים'.³⁶ בתיק נמצא מסמך לא חתום החושף את פרטיו של אותו מקרה מסתורי לכאורה; זהו מסמך בן חמישה עמודים מודפסים בגרמנית, ומצורפים אליו שלושה העתקים בעברית. תחת הכותרת

31 עוד על היריבות בין פרומקין ליוצאי גרמניה בעניין ניהול ענייני האוניברסיטה העברית ראו: א' כהן, ההר והגבעה: האוניברסיטה העברית בירושלים בתקופת טרום העצמאות וראשית המדינה, תל-אביב תשס"ז, עמ' 96-100; ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 167.

32 ברון (שם), עמ' 183.

33 ברון (לעיל, הערה 20), עמ' 205.

34 דברי פרומקין בפני 'ועדת הברור של כבוד' בישיבתה השנייה ב-15 במרס 1948. את פרוטוקולי הוועדה אפשר למצוא במספר מקומות: אה"מ, פ-26/18 וא-70/19; אצ"מ, תיקי בן-צבי, A116/90; אמת"ע, תיקי דינור; איב"צ, פנקסי בן-צבי, 1/8/11/4.

35 ראו לעיל, הערה 8.

36 אה"מ, א-70/16. מסמכי תיק זה, כמו גם חלק משמעותי של המסמכים המוזכרים במאמר, נפתחו לעיון הציבור בשנת 2009.

7. März 1940.

AKTEN - NOTIZ.

Am 8. November 1939 starb in Tel-Aviv Herr Willem (Wilhelm) WEINBERGER Kommerzialrat, früher in Wien anmassig gewesen. (Lithograph. Nachaufnahme, etc.).

Der Verstorbene war am 24. Januar 1939 mit seiner Frau Alice Weinberger geb. Fuarth, 47 Jahre alt, und seiner Tochter Leonore Weinberger, 24 Jahre alt, in Palaestina eingewandert.

Wohnsitz der Familie war Tel-Aviv, Bislik Strasse 17.

2. Im Nachlass des Verstorbenen befand sich ein eigenhändig geschriebenes Testament, datiert Zuerich, 10. Dezember 1938, in zwei Exemplaren, beide eigenhändig unterschrieben.

In § 9 dieses Testamentes heisst es:-

" Dieses Testament stelle ich in doppelter gleichlautender Ausfertigung aus.
Eine Ausfertigung bleibt in Versahrung von Dr. Walter Wrescher, Rechtsanwalt in Zuerich I Behnhofstr.80, und die zweite Ausfertigung sende ich an den vorgenannten Dr. Arnold Singer " (zurzeit wahrscheinlich in einem Konzentrationslager im deutschen Okkupationsgebiet).

3. Eine Korrespondenz, die von dem spaeter erwachten Administrator, Advokat Glucksmann, Jerusalem, mit Dr. Wrescher gefuehrt wurde, ergab, dass sich eine Ausfertigung dieses Testamentes bei ihm nicht befand. Dagegen wurde von Dr. Wrescher ein Testament, datiert "Zuerich 8. November 1938 ", ueberhandt, dass sich zurzeit beim Advokaten Glucksmann befindet. Bei Glucksmann befinden sich auch die vorerwachten eigenhaendig unterschriebenen Testamente vom 10.12.38. Im Besitze von Frau Leon Weinberger ist eine Photokopie dieses Testamentes vom 10.12.38, dagegen weder eine Abschrift noch eine Photokopie des Testamentes vom 8.11.38.

Bezuglich des Inhaltes des Testamentes vom 8.11.38 glaubt Frau Leonore Weinberger aus der Erinnerung soviel aussagen zu koennen, dass es in wesentlichen Punkten mit dem Testament vom 10.12.38 uebereinstimmt, jedoch nicht vorsieht, dass Frau Weinberger der Fruchtgenuss zusteht, bzw. ist der Fruchtgenuss anders geregelt. Fräulein Weinberger ist sich jedoch ueber den Inhalt dieser und anderer Abweichungen nicht ganz sicher. Sie glaubt, bestimmt zu wissen, dass sich eine Bestimmung, die dem § 7 des Testamentes vom 10.12.38 entspreche, in dem Testament vom 8.11.38 nicht befindet.

7 במרץ 1940

הרשומות

ב-8 בנובמבר 1939 נפטר כחל-אביב ס. ו., נחין צ'כי, אשר מקום מגוריו הקודם היה בווינה.

ס. ו. עלה לארץ ב-24.1.39, יחד עם אשתו הגב' א.ו. סביה ס., בת 47, ובתו ל.ו., בת 24.

המסמך התגוררה ברח' פס' ..... כחל-אביב.

2. בעדן הנפטר מצאו צוואה, בשני העתקים, כתובה על ידי הנפטר עצמו בכתיב ידו ונושאת את התאריך 10 בדצמבר 1938. כל שני ההעתקים של הצוואה החומים על ידי הנפטר בכתיב ידו.

ידו לשון הסעיף 9 של אותה צוואה:-

"הנני כותב את הצוואה הזו בשני העתקים טובים. העתק אחד נשאר בשמירתו של ד"ר ו.ו., עו"ד ב. .... כתוב ..... ואת ההעתק השני אני שולח לד"ר א.ו. הנ"ל. אני מניח שהוא נמצא כעת במחנה ביכוד בשטח הכבוש הגרמני."

3. מתוך הליפח סכתים בין מנהל המזכרון, עו"ד ג., ירושלים, הנזכר לעיל, לבין ד"ר ו.ו., ההבדל, כי לד"ר ו.ו. אין העתק הצוואה. לזכות זאת הוספחה על ידי ד"ר ו.ו. צוואה, מתאריך 8 בנובמבר 1938, הנמצאת כעת בעל עו"ד ג. כן נמצאים בעל ג. הצוואה הנ"ל מיום 10.12.38 הנשואים את חתימת הנפטר, הגב' ל. ו. מחזיקה בצילום צוואה זו מיום 10.12.38, אך אין לה את העתק ולא צילום של הצוואה מיום 8.11.38.

העמוד הראשון של ה'תרשומות' בגרמנית ובעברית, 7 במרס 1940 (ארכיון המדינה, ירושלים)

'תרשומת' וציון התאריך 7 במרס 1940 תועדה במסמך שרשרת אירועים שהתרחשו בחודשים האחרונים של שנת 1939 ובתחילת שנת 1940, אירועים אשר היו ככל הנראה משמעותיים בעיניו של רוזן, ושבעטיים מנע את מינויו של פרומקין לשופט בבית המשפט העליון. נראה כי כתב המסמך היה רוזן, וכי הוא אכן נוצר בתחילת מרס 1940, בזמן שעבד כעורך דין. בתרגום של המסמך לעברית הוסרו פרטים מזהים של חלק מהמקומות שבהם התרחשו האירועים, ושמות המעורבים בפרשה צוינו בראשי תיבות בלבד. לעומת זאת במסמך בשפת המקור, בגרמנית, מופיעים שמות המקומות וגם שמותיהם המלאים של כמעט כל האנשים המעורבים, למעט שם אחד, שמה של הדמות המרכזית בפרשה – אדם זה תואר במסמך כבעל מעמד רם ומכובד, ולפי המסופר ניתן בו אמון גמור. כינויו היה ד"ר פ'.

מיהו ד"ר פ' (או Dr. F כפי שכונה במסמך בגרמנית)? בריאיון שערך ברוך ב-23 ביולי 2000 עם השופט יצחק שילה, אשר היה מתמחה במשרד 'זמורה, רוזנבלוט' בשנים 1938-1942, אמר שילה כי באותה תקופה שרר במשרד יחס שלילי לפרומקין, והודבק לו הכינוי Dr. F.³⁷

חשוב להדגיש כי האמור בתרשומת מייצג רק את נקודת מבטו של רוזן על פרומקין, ואין לדעת אם האירועים כפי שתיאר אותם אכן התרחשו במציאות. רוזן כתב את הדברים כפי שסופרו לו מפי גברת בשם לאונורה ויינברגר ומכר שלה, עורך הדין ד"ר אוסקר בק, שבאו למשרדו להתייעצות, ולאחר שעיין במסמכי תיק אישור הצוואה של אביה של לאונורה, וילהלם ויינברגר, בכית המשפט המחוזי בתל-אביב. לאור חשיבותו הרבה של המסמך הוא מובא להלן, בנספח א.

אף שעדיין חסרים מידע ומסמכים כדי להבין את מלוא משמעותם של האירועים המתוארים, אפשר ללמוד מהתרשומת פרטים רבים על המקרה שלטענת רוזן נהג בו פרומקין באופן לא ראוי לשופט, ואסקור כאן את עיקרי הדברים. המסמך מתאר התערבות בעייתית של אדם המכונה ד"ר פ' – שהוא כאמור ככל הנראה השופט פרומקין – בהסדרת צוואתו של ויינברגר. פ' יצר קשר עם משפחת ויינברגר בימי האבל על מות אבי המשפחה; פ' פגש לראשונה את המנוח באוגוסט 1939, כמה חודשים לפני פטירתו, בהפלגה באנייה לאנגליה. משפחת ויינברגר התגוררה בווינה שבאוסטריה, ווילהלם היה בעליה של רשת חנויות מצליחה לממכר לינוליאום, שטיחים ווילונות שהיו לה סניפים באוסטריה, בשווייץ ובצ'כוסלובקיה. הוא אף זכה לתואר הכבוד Kommerzienrat, שניתן לאנשי עסקים חשובים בגרמניה לפני מלחמת העולם הראשונה, והרכה לנסוע לשווייץ לרגל עסקיו. בני המשפחה ברחו לפלשתינה בשנת 1939 לאחר שסבלו מרדיפות הנאצים, אך חלק מהרכוש הרב שצברו נותר מאחור. ייתכן כי נסיעתו של ויינברגר לאירופה באנייה, שבה פגש את פ', הייתה במטרה לנסות לטפל באותו רכוש.³⁸

על פי המסופר בתרשומת, כארבעה ימים לאחר פטירתו של ויינברגר, בזמן השבעה, בא פ' עם אשתו לבית משפחת ויינברגר לניחום אבלים. באותו יום חזר פ' לבית המשפחה לכרו וביקש לראות את כספי העיזבון, שעליהם נודע לו מהנפטר. הוא נטל בתוך מגבת שנתנו לו האלמנה אליס והבת לאונורה דולרי זהב שהיו חלק מכספי העיזבון, בלי להראות לבנות המשפחה כמה כסף בדיוק לקח. את לקיחת הכסף הגדיר הלוואה, ואמר שישלם עליה ריבית בשיעור 5 אחוזים, אך מלבד סיכום זה לא נערך הסכם בכתב עם אלמנתו ובתו של ויינברגר. נוסף על כך וחמור מכך, פ' ביקש להסתיר את לקיחת הכסף ממנהל העיזבון הזמני שהוא עצמו המליץ למנות, עורך הדין ג'. את נטילת ההלוואה הסביר בכך שהחזרתה בכוא העת תאפשר לבת לאונורה ליהנות מכספי העיזבון כנדוניה לחתונתה בטרם תלך אמה לעולמה, משום שלפי הוראות אחת הצוואות שנתגלו לאחר מותו של וילהלם, לא הייתה לאונורה זכאית לקבל מכספי העיזבון כל עוד אמה בחיים.³⁹ בקשר לדברים הללו חשוב

37 על פי הידוע לי השופט פרומקין לא היה בעל תואר אקדמי של דוקטור.

38 המידע על המשפחה נלקח מהחלטת ה-Claim Resolution Tribunal בעניין עיזבנו של וילהלם ויינברגר. ראו: http://www.crt-ii.org/_awards/_apdfs/Weinberger_Wilhelm.pdf. תורתני נתונה למר דוד אייכנר על הארתו באשר לתואר הכבוד של ויינברגר.

39 הוראה זו מרמזת על הסדר מקובל של 'יורש אחר יורש', שלפיו האדם אשר יורש בפעם הראשונה רשאי לעשות בנכסי

לציין כי לפי הוראות הדין, לאחר שאדם הולך לעולמו כל רכושו עובר לעיזבונו, וחל איסור חמור לשלוח יד ברכוש העיזבון כל עוד אין צו לקיום צוואה, שיינתן לה תוקף משפטי (או, אם אין צוואה, צו ירושה על פי דין), או לחלופין עד אשר ימונה מנהל עיזבון. לפיכך אין למשוך כל הלוואה מנכסי עיזבון ללא אישור של בית משפט או עד מינוי מנהל – קבוע או זמני – לעיזבון. כעבור כמה זמן הודיע פ' כי מכר את הדולרים שנטל וקיבל תמורתם 918 לא"י, וכי סכום זה צריך להיחשב כסכום ההלוואה.

גם אם כוונתו של פ' בהוצאת הדולרים מהעיזבון אכן הייתה להיטיב בסופו של דבר עם לאונורה ולהעניק לה נדוניה לנישואיה לאחר השבת ההלוואה, הרי הדולרים נלקחו בטרם מונה מנהל עיזבון זמני, ונוסף על כך לא נספרו באומדן רכוש העיזבון בהצהרה שנתנה האלמנה לבית המשפט. הצהרה כוזבת זו, על פי רוזן, אשר הייתה הצהרה פשוטה בכתב ולא תצהיר בשבועה, ניתנה מתוך 'אמון באוטוריטה' של פ'.

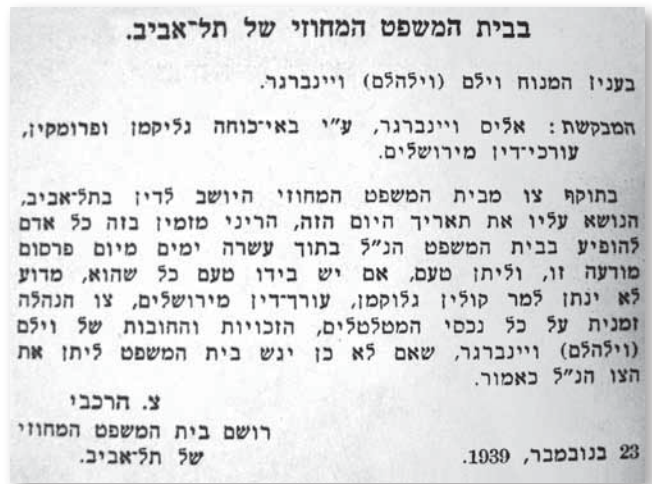
העלמתם של הדולרים מהצהרת האלמנה פגמה ביכולתו של עורך הדין ג' לנהל את העיזבון, והובילה למעשה לשיבוש קיום הצוואה. היעדרו של מסמך כתוב שיסדיר את נטילת הלוואת הדולרים הקשה כמובן לבוא בעתיד בתביעת חוב כנגד מי שנטל אותם מהעיזבון. מסיבה זו התעקש כנראה ד"ר בק, כי לאונורה תדרוש מפ' הוכחה בכתב לנטילת הדולרים. לראיה בכתב מעין זו עלולות היו להיות השלכות משמעותיות עבור פ', אשר 'הפנה את תשומת לבו למצב ללא נשוא העלול להתהוות בשבילו במקרה וימצאו פעם בין הנירות שלו מסמך על עסקה זו'.

מן התרשומת לבדה לא ברור מה עלה בגורל הכסף שנטל לכאורה פ' מן העיזבון. התשובות על שאלה זו ועל שאלות רבות אחרות נמצאות כנראה בתיק שכותרתו 'התכתבות בענין צוואתו של ויינברגר בין המשפחה לעורכי הדין ג', פרומקין ורוזנבליט בדבר אי סדרים בקיום הצוואה', אך הוא נותר חסוי לעיון.⁴⁰ תקופת ההתכתבות המתועדת בתיק החסוי הזה היא החודשים ינואר-אפריל 1940, ומכותרת התיק אפשר להבין כי יש בו התכתבות עם פרומקין שלמעשה קושרת אותו לפרשה, אך לא ברור באיזה אופן. לאור הדברים שכתב רוזן בתרשומת, שפ' אמר שאסור שאי פעם ימצאו אצלו מסמכים בדבר עסקת הדולרים מהעיזבון, ייתכן כי כל מה שיימצא באותו תיק הוא רק הכחשה של פרומקין לטענות שהופנו כלפיו, אך אין לשלול את האפשרות שפרומקין סיפק נימוק מתקבל על הדעת שיערער או יפריך את הטענות נגדו. עם זאת לפי גרסת השמועה שהגיעה אל פרומקין, הוא השיב לכאורה סכום כסף לאותו לקוח של רוזן, ולכן ייתכן שפרומקין החזיר בסופו של דבר את הכסף שנטל לכאורה, בעקבות ההתכתבות המתועדת בתיק החסוי. אין ספק שכאשר ייחשף תיק זה הוא ישפוך אור חדש וחשוב על פרשת ויינברגר. אפשר לשער, בזהירות המתבקשת, כי התכתבות זו הייתה עבור רוזן הבדיקה והבירור שלא חשף לעיני אחרים כאשר החליט לאמץ את חוות הדעת שנכתבה על פרומקין מספר שנים אחר כך.

הירושה כרצונו אך לא להורישם. בתרשומת הוזכרו גם קיומן של שתי צוואות ותחולתו האפשרית של החוק הצי' אם אין צוואה חוקית תקפה. סוגיות משפטיות אלו אינן ברורות די הצורך מעיון בתרשומת לבדה.

בסוף ינואר 1940 ביקש פ' לקחת הלוואה נוספת מתוך העיזבון. הבקשה הועלתה ככל הנראה לאחר שהוצא צו לקיום הצוואה, ב-17 בינואר 1940, וניתנו לעורך הדין ג' כתיבי האפוטרופוסות בתיק.⁴¹ על פי התרשומת פ' ביקש הפעם ללוות סכום משמעותי בהרכה בסך 3,000 לא"י, וגם כשנודע לו שיש רק 750 לא"י זמינות, עדיין ביקש לקבלן. חשוב לציין את תנאי הלוואה שניסח פ': הוא יוכל לעשות בכסף כראות עיניו, ישלם ריבית של 5 אחוזים, ויחזיר את הכסף שנה אחת אחרי מותה של האלמנה אליס, שהייתה באותו זמן בת ארבעים ושבע (פרומקין היה באותה שנה בן חמישים ושלוש). הלוואה אמורה הייתה להילקח מחלקם של הבן לודוויג, ששהה בדרום-אמריקה, ולאונורה בעיזבון, אשר כאמור לפי הוראות הצוואה המאוחרת – כך לפחות לדבריו של פ' – ממילא אמור היה להגיע לידיהם רק לאחר מות האם. ואף על פי כן מדובר בתנאי השבה חריגים ובלתי מקובלים, שלפיהם אמור היה הכסף להיות מוחזר רק כעבור שנים רבות, ויתרה מזו, סביר כי הלווה, פ', היה הולך לעולמו עוד לפני האלמנה. את הכסף צריך היה להעביר עורך הדין ג', מנהל העיזבון, לפי מכתבים שפ' עצמו כתב, ושבני המשפחה אמורים היו לחתום עליהם. על פי התרשומת עסקה זו לא יצאה אל הפועל (אף שהמכתבים נחתמו על ידי אליס ולאונורה) לאחר שבשלב זה התעורר חשדה של לאונורה, והיא פנתה לראשונה אל עורך הדין בק, וזה השמיע 'היסוסים חזקים ביותר' באשר להצעתו של פ'. בראשית פברואר 1940 התקיימה פגישה יחד עם בק ופ' עצמו, ובה הסביר פ' כי כוונתו הייתה להשתמש בכסף לכיסוי חוב שהיה לו ל'בנק ברקליס', חוב שהריבית עליו הייתה 6 אחוזים. באותה פגישה נקרעו המכתבים שחתמו עליהם לאונורה ואליס, ולפי התרשומת קרעי הנייר אבדו. כאן המקום לפרט גם באשר לזהותו של מנהל העיזבון, עורך הדין ג'. בפסקה 14 בתרשומת נכתב כי לדעת בק 'משפחת ר' לא תוכל יותר לתת אומן במנהל העיזבון ג'. ד"ר ב' סבור היה שמטרת

השתדלותינו צריכה להיות להשיג את החלפתו של ג' במנהל העיזבון מתאים אחר'. מדוע נאמרו דברים אלה? התרשומת בגרמנית מגלה כי שמו של עורך הדין ג' הוא גליקמן (Glückmann). ב'עיתון הרשמי' של ממשלת המנדט מ-30 בנובמבר 1939 פורסמה הודעה בדבר מינוי עורך הדין ג', או בשמו המלא קולין גליקמן, ממשרד עורכי הדין 'גליקמן ופרומקין' למנהל העיזבון הזמני של וילהלם ויינברגר, בשם המבקשת, אליס ויינברגר.⁴² גליקמן (או גלקמן ולאחר מכן גילון) היה חתנו של השופט פרומקין ונשוי לכתו סעדה, אף היא עורכת דין במקצועה. בני הזוג עבדו יחד במשרד עורכי דין בירושלים, ולימים התמנה גלקמן לפרקליט המדינה השלישי של מדינת ישראל. מן התרשומת עולה

הודעה ב'עיתון הרשמי' של ממשלת המנדט על הכוונה למנות את עורך הדין קולין גליקמן למנהל העיזבון הזמני, 23 בנובמבר 1939

41 עתון רשמי, 11 בינואר 1940.
42 עתון רשמי, 30 בנובמבר 1939.

אפוא כי פרומקין המליץ למשפחת ויינברגר למנות את מקורבו וחתנו למנהל העיזבון שממנו כאמור כבר נטל הלוואה אחת, ושביקש לממש עסקת הלוואה נוספת ממנו בתנאים חריגים מאוד לכאורה. הבקשה של פרומקין להסתיר מגלקמן את דבר לקיחת הדולרים מנעה למעשה את הסתבכותו בסיוע למעשים המתוארים בתרשומת, אך גם הביאה להכשלתו במילוי תפקידו כמנהל העיזבון, שכן פרטת העיזבון שהוא אמור היה להגיש לבית המשפט לא יכלה לכלול רכוש שעל דבר קיומו לא ידע.

אף שגלקמן כנראה לא היה מודע כלל למצב הבעייתי שבו היה מצוי, ואף שהעסקה השנייה לא יצאה אל הפועל, נדמה כי די היה בקשר המשפחתי בין גלקמן לפרומקין כדי לערער את אמונו של עורך הדין בק בגלקמן, ועל כן הציע למנות מיד מנהל עיזבון אחר במקומו. בניגוד לעצתו של בק, בנות המשפחה המשיכו לתת אמון מלא בגלקמן, והוא המשיך לשמש מנהל העיזבון ואף מונה כאמור למנהל העיזבון הקבוע. יתרה מזו, בשנים שלאחר מכן הועבר הטיפול בתיק הצוואה לכתו של פרומקין, סעדה, והיא טיפלה בהסדרת רכוש העיזבון עד סגירתו בשנת 1953.⁴³ אין ספק שהעובדה שחתנו ובתו של פרומקין המשיכו לטפל בתיק, חרף האירועים המתוארים, מעוררת שאלות שטרם ניתנו עליהן תשובות ברורות, ויש לקוות כי הדברים יתבררו בעתיד. רוזן בחר שלא לציין בתרשומת את הקשר המשפחתי שבין פרומקין לגלקמן, אולי מתוך הבנה כי גלקמן כנראה לא היה מודע למכלול האירועים ונקלע לסיטואציה בעייתית שלא באשמתו. חשוב לציין כי גלקמן התקדם במערכת המשפט הישראלית והגיע כאמור למשרת פרקליט המדינה בזמן שרוזן כיהן כשר משפטים. סביר להניח שאילו חשד רוזן כי נפל פסול בהתנהגותו של גלקמן, הוא לא היה מאפשר את מינויו למשרה כה בכירה. פרשת ויינברגר כמעט לא נזכרה במסמכים שנכתבו תשע שנים מאוחר יותר במסגרת פעילותה של 'ועדת הבירור של כבוד' בנוגע לאי מינויו של פרומקין. רוזן נמנע מלדבר על המקרה,⁴⁴ אם כי ציין שסיפר לחברי הוועדה שבעניין מסוים נהג פרומקין שלא כראוי, אך דבריו לא הוכנסו לפרוטוקול.⁴⁵ רק בסוף יולי 1949, לאחר שכבר חדלה הוועדה לפעול, וראש הממשלה ניסח את מסקנותיו הראשוניות מהפרשה, החליט רוזן לכתוב שיש 'עניין מסוים', אך הוא 'מהסס לדבר על ענין זה, ועל כל פנים לא רציתי להעמיד אותו לדיון שלא בנוכחותו של מר פ'.⁴⁶ בהמשך הוסיף רוזן כי ברצונו להתייבב על דוכן העדים ו'בהזדמנות זו לגלות את פרשת "הענין המסוים"'. רוזן כתב זאת לראש הממשלה לאחר שהבין כי הדרך לגיבוש מסקנותיה של ועדת הבירור באשר לחיסול הפרשה נסללה במידה רבה בזכות אמירתו שלו שלא יהיה אפשר להוכיח את הרינונים הכלליים על פרומקין. בניגוד לרינונים הללו, רוזן כתב במפורש כי 'הענין המסוים' ניתן להוכחה מוחלטת'. על פי המסמכים אותו עניין מסוים הוא ככל הנראה פרשת העיזבון של ויינברגר.

43 כך עולה מתיק העיזבון המופק בארכיון בית המשפט המחוזי בתל-אביב.

44 כהן כתב לברון שרוזן נמנע מלפרט את הסיבות להתנגדותו למינויו של פרומקין, אך כנראה סיפר לראש הממשלה דבר כלשהו בנוגע לפרשה. ראו: ברון (לעיל, הערה 20), עמ' 205. אולם ייתכן שרוזן דווקא נמנע מלספר את כל פרטי המקרה, אפילו לראש הממשלה, וגם אם סיפר דבר מה, לא ברור כיצד ניסח את דבריו; ייתכן למשל שהעצים יתר על המידה את חומרת הפרשה לכדי נטילת שוחד כפי שנטען על פי השמועות שהגיעו לפרומקין.

45 רוזן אל בן-גוריון, 27 ביולי 1949, אה"מ, א-70/15.

46 שם.

לפי תיאור האירועים בתרשומת, מסתבר כי לא היה מדובר בהאשמה החמורה של מתן שוחד, כפי שסבר פרומקין, אך המעשים שתיאר רוזן הם בכל זאת בעייתיים ביותר. אף שטרם נחשפו כל פרטי הפרשה אפשר לומר, בכל מידה של זהירות, כי אליבא דרוזן נטל פרומקין מתוך עיזבון כספים אשר אסור היה לגעת בהם, ותוך כדי כך שידל את הנוגעים בדבר להסתיר ממנהל העיזבון את נטילת הכספים ולתת הצהרה כוזבת לבית המשפט, וכל זאת עשה בנצלן את מעמדו הציבורי. באשר לשאלה מדוע לא חשף רוזן את פרטי הפרשה החמורים כבר בזמן התרחשותם, אפשר להעלות כמובן, שוב בזהירות המתבקשת, רק השערות. אפשרות אחת היא שבנות משפחת ויינברגר לא רצו לשתף פעולה עם הגשת תלונה על פרומקין, ועדותן בפרשה הייתה כמובן קריטית להוכחת הטענות נגדו. אולי סירבו לשתף פעולה כדי לא להסתכסך עם איש ציבור נכבד כמו פרומקין, בעיקר אם אכן הוחזרו לבסוף הכספים שניטלו לכאורה מהעיזבון, ובכך הושב המצב לקדמותו מבלי שנגרם להן נזק ממשי. ייתכן גם שסירובן נבע מחשש שיתגלה כי הן היו שותפות, גם אם לא בידועין, לאי הסדרים בקיום צוואתו של אבי המשפחה, או פשוט מבושה לחשוף את פרטי הפרשה. בכל אופן מהתרשומת לבדה קשה לעמוד במדויק על טיב יחסיהם של פ' ובנות המשפחה. השערה אחרת קשורה למצב המדיני-החברתי באותן שנים. יהודים מעטים בלבד הגיעו אז למשרה ממשלתית בכירה כמו זו של השופט פרומקין. אפשר לשער שמעמדו הרם ביישוב היהודי כנציג היישוב ברשות העליונה במנגנון המשפטי של שלטון המנדט, וכמי שנחשב למייצג האינטרסים של היישוב בשפיטה ושומר עליהם,⁴⁷ הקנה לפרומקין – אולי בדומה לבכירים אחרים – מעין חסינות מפני דיווח על מעשים לא כשרים.⁴⁸ הגשת תלונה שתוביל להדחתו של השופט העליון היהודי היחיד מתפקידו הייתה עלולה לגרום אבדה קשה לנציגות היהודית במנגנוני השלטון ולפגוע במעמדו של היישוב כולו.

הייתה אשר הייתה הסיבה להימנעותו של רוזן מלחשוף את הדברים בתקופת המנדט, לא ברור מדוע נמנע מלפרט ביזמתו את עובדות המקרה בזמן דיוני ועדת הבירור בעניינו של פרומקין בשנת 1949. גם בעניין זה אפשר רק להעלות השערות, וספק אם באפשרותנו להתחקות אחר שיקוליו של רוזן במלואם. ייתכן כי בתחילה רצה רוזן לשמור על כבודו של פרומקין ולהימנע מפרסומה של הפרשייה המביכה.⁴⁹ דעה זו אולי השתנתה כאשר דרש פרומקין בירור מקיף והאשים את רוזן כי פסל אותו בגלל נקמנות אישית. למרות זאת קשה להבין מדוע לא הציג רוזן לפרומקין את טענותיו ואפשר לו להתגונן ולמסור את גרסתו, גם אם סבר כי הדברים כבר הוכחו בצורה מוחלטת. אפשר לשער כי רוזן בהיותו פרקליט מיומן נהג כך משום שהתכוון להפגיע את פרומקין בפרטי הפרשה במהלך חקירה ולא לאפשר לו להיערך לכך מראש. על פי התרשומת לאונורה ובק באו אל

47 ש' אגרנט, 'הקדמה', ש' קסאן (עורך), פסקים נבחרים של גד פרומקין, תל-אביב תשכ"ב, עמ' 9.
 48 במקרה של שופט השלום ירמיהו צוקרמן, אשר נחשד בלקיחת שוחד, דווקא נעשו ניסיונות של הסתדרות עורכי הדין להדיחו עוד בזמן המנדט, ואף נשלח אל הנציב העליון תוכיח בעניין ובו קריאה להדיחו. עוד על פרשת צוקרמן ראו: ג' שטרסמן, עוטי הגלימה: תולדות עריכת הדין בארץ ישראל, תל-אביב 1985, עמ' 227; ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 165. עם זאת מעמדו הציבורי של שופט השלום צוקרמן היה נחות משמעותית מזה של השופט העליון פרומקין.
 49 כך טען כהן במכתבו אל ברון: 'העובדה שגם רוזנבלית וגם זמורה לא רצו לתת פומבי לפרטי המקרה שקרה עם לקוחם מעיד עליהם שהם רצו עד כמה שאפשר למנוע פגיעה בכבודו' (ברון [לעיל, הערה 20], עמ' 205).

רוזן לשם התייעצות, כלומר תפקידו בפרשה היה למעשה מעין יועץ צללים בלבד. לא ידוע מדוע בחרו בנות משפחת ויינברגר (או בק) לשתף בפרטי הפרשה דווקא את רוזן, ואם הייתה לכך סיבה מיוחדת או שהייתה זו בחירה אקראית, אך לאור מוצאה של המשפחה, ייתכן שהייתה לה או לבק היכרות מוקדמת עם רוזן, שהיה דמות מוכרת בחוגי העולים ממדינות מרכז אירופה. מכל מקום עולה הרושם שפרומקין כלל לא ידע שרוזן מצוי בסוד העניינים ומעורה בפרטי המקרה, וככל הנראה לא התקיימה התכתבות ישירה בין השניים, אלא רק באמצעות בק או המשפחה, בחודשים מרס-אפריל 1940.

לא מן הנמנע שבפרשה זו נולד כינויו של פרומקין ד"ר פ', אולי מפאת הרצון לטשטש את מעורבותה וזהותה של האישיות הציבורית הבכירה באירועים המתוארים. כאמור אני סבור כי פרשת העיזבון של ויינברגר השפיעה עמוקות על רוזן, שהתוודע מתוכה באופן אישי להתנהלות בעייתית לכאורה של הפקיד היהודי הבכיר בתקופת המנדט. מלבד ההנחה שהפרשה גיבשה במידה רבה את דעתו של רוזן על פרומקין ועל מידת כשירותו לכהן כשופט, אני סבור כי היא תרמה לגיבוש השקפת עולמו באשר להתנהלות המנגנון הממשלתי כולו, כמאמר הפתגם 'אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו אזובי הקיר'. על רקע הדברים האלה אפשר אולי גם להבין את מקורן של התבטאויותיו הקשות על מערך הפקידות הזוטרה והמשטרה ואת התייחסותו החמורה, אולי יתר על המידה, לשמועות ולרינונים, עד שעל בסיסם בלבד פוטרו עובדים לא מעטים. את ההודמנות לתקן, באופן אישי, את מה שבוודאי ראה כליקוי מאורות חמור קיבל עורך הדין רוזנבליט כעבור שמונה שנים, הפעם כשר המשפטים, בשמו העברי החדש, רוזן.

במהלך שנת 1948, לאחר שנודע לו כי שר המשפטים רוזן השמיץ אותו ולמעשה היה הגורם המרכזי לאי מיניו לשופט, החליט פרומקין להשיב מלחמה. בדברים שלהלן אתאר – בעקבות חשיפתם של מסמכים חדשים מארכיון המדינה – את ההתפתחויות בפרשת אי מיניו של פרומקין, בפרט בכל הנוגע לעבודת ועדת הברור. ברון כבר סקר וניתח במאמרו את עבודת הוועדה, אך יש במסמכים החדשים כדי להרחיב את הבנתנו את פעילות המערכת הפוליטית ואת התמודדותה עם הפרשה ולהציע הסברים חדשים לפעולותיהם של גיבורי הפרשה, פרומקין ורוזן, לפני הדיונים של 'ועדת הברור של כבוד' ובמהלכם, וגם להסביר מדוע ניסח בן-גוריון את מסקנותיה הסופיות של הוועדה כפי שניסחן.

'אני דורש ברור וספוק, ומיד: אחרת לא תוכל לאמר "ידי לא שפכו את הדם הזה!"'

בארכיון המדינה נמצא תיק שמרוכז בו תיעוד של חלק ניכר של האירועים אשר התרחשו לקראת הקמת 'ועדת הברור של כבוד' ובזמן פעילותה, כפי שחווה אותם פרומקין.⁵⁰ ייתכן כי מסמכי התיק, הנמנה עם תיקיו של עורך הדין הפלילי אשר לויצקי, ששימש בהצלחה כסנגורו של שלמה סופר

בבג"ץ השוטרים המפורטים שהוזכר לעיל, נועדו לשמש רק לתיעוד האירועים ולזיכרון, אך ייתכן גם שנועדו לשמש חומר גלם ונספחים לתביעה משפטית שהתכוון פרומקין להגיש כנגד רוזן בתום הפרשה. בתיק נמצאים בין היתר העתקי מכתבים וסיכומי שיחות שקיים פרומקין עם בן-גוריון, משה שרת וגרשון אגרונסקי (אגרון) בטרם מונתה ועדת הבירור. מסמכים אלה ממחישים עד כמה שריו היה פרומקין בערפל ולא ידע על טיבן המדויק של טענות רוזן כלפיו, לפחות עד סוף שנת 1948.⁵¹ במהלך החודשים הללו נאמרו לו סיבות שונות לאי מינויו לבית המשפט העליון: אגרונסקי טען לפניו כי המינויים נעשים על בסיס מפלגתי;⁵² לעומת זאת שרת דחה את טענת אגרונסקי והסביר כי 'זהו הגורל שאלה עולים ואלה יורדים, כך גם בצבא'.⁵³ במסמכים הביע פרומקין לא פעם התמרמרות וכעס על חוסר הטיפול בעניינו. הוא סיכם את השתלשלות האירועים עד למינוי ועדת הבירור כ'לוח הזמנים של עוני הדין', ובתוך כך מנה את 206 הימים שחלפו מפנייתו הראשונה אל בן-גוריון, באוגוסט 1948, ועד תחילת עבודת הוועדה, במרס 1949.⁵⁴

פרומקין אמנם הצביע במפורש על רוזן כאשם העיקרי במסמוס עניין אי מינויו והשכתתו, אך לא חסך מילים נוקבות מראש הממשלה כאשר הרגיש כי הלה אינו משתדל לפנות זמן כדי לטפל בעניינו, כנראה בגלל האירועים הסוערים שפקדו את המדינה באותם ימים. כך למשל סיים פרומקין את מכתבו אל בן-גוריון שנשלח ב־14 בספטמבר 1948, היום שבו הושבע הרכבו הראשון של בית המשפט העליון: 'בעקיפין, על ידי שתיקתך, אתה כראש ממשלה, נותן יד לשניים שלשה האישים אשר מתוך נקמה אישית חרשו את המזימה [...] אני דורש ברור וספוק, ומיד: אחרת לא תוכל לאמר "ידי לא שפכו את הדם הזה!"'.⁵⁵ לפרומקין היו תלונות גם כלפי מכריו וחברי הממשלה שידעו לטענתו את פרטי האשמותיו של רוזן: 'אם מתוך כוונות טובות אלי, לא הטיבו ידידי לעשות בהעלימים ממני את האמת המרה, ולכל היותר הגיעו לאזני רמזים על השמצה בכללי, והוסיף כי אילו ידע קודם על

51 על שיחתו הראשונה בנושא עם בן-גוריון כתב: 'השיחה הייתה לבבית וגלוית לב ולא רק בגלוי, אלא גם לא ברזו יכלתי להסיק שיש שמץ של חשד בקרבו. כשפתחתי את דברי במלים: מה חטאי ומה פשעי? הפסקני מיד בקריאה: איזה חטא, איזה פשע?' (תמצית זיכרון דברים של שיחת פרומקין ובן-גוריון, 19 באוגוסט 1948, אה"מ פ-26/18). ובשיחתו עם שרת הלה אמר לו כי גם אליו לא הגיע 'שמץ דבר על ההשמצות' (תמצית זיכרון דברים של שיחת פרומקין ושרת, 31 באוגוסט 1948, שם). בזיכרון הדברים של שיחתו השנייה עם בן-גוריון כתב: 'כדאי להעיר שעד אז כל מה שהגיע לאזני היו דברים סתם על השמצה ורנון, ולא היה עולה על דעתי לקשר את זה עם האשמות ישירות על מקח שוחד, כשם שלא הייתי מעלה על דעתי האשמות על רצח ובגידה' (תמצית זיכרון דברים של שיחת פרומקין ובן-גוריון, 6 בנובמבר 1948, שם).

52 אגרונסקי אמר לפרומקין כי 'זוהי דרכה של קואליציה, כי בכל ממשלה המפלגות השליטות שומרות לעצמן את עמדות המפתח, וכי גם נשיאות בית הדין העליון היא עמדה כזאת' (תמצית זיכרון דברים של שיחת פרומקין ואגרונסקי, יוני 1948, אה"מ פ-26/18).

53 לרברי פרומקין שרת ניסה לשכנעו שאין מדובר בשיקולים מפלגתיים, אך 'כשנתחתי את עמדתו המפלגתית של כל אחד ואחד, לא הייתה בפיו תשובה. כששאלני מה עם פלוני השופט אמרתי לו: הלא צריך גם שופט אחר. על זה ענה לי בחיוך: לא, אומרים שהוא איש אצ"ל והכוונה כנראה לשופט חשין. ראו: ברון (לעיל, הערה 3) (תמצית זיכרון דברים של שיחת פרומקין ושרת, 31 באוגוסט 1948, אה"מ פ-26/18). אני סבור כי בדבריו על גורל התכוון שרת לחילופי גברי המתרחשים מטבע הדברים במערכות שונות – במוסדות משפטיים כמו בצבא.

54 את סקירת האירועים ב־206 הימים שחלפו עד הקמת הוועדה צירף פרומקין לרף ההערות ששלח לוועדה, אה"מ פ-26/18.

55 מכתב מיום 14 בספטמבר, אה"מ פ-26/18.

טענות השוחד היה 'מרעיש עולמות ודורש ברור אשר לאין ספק היה הופך את הקערה על פיה ומוכיח את נקיון כפי'.⁵⁶

ב-31 בדצמבר 1948 כתב פרומקין לראש הממשלה כי נודע לו 'רק בשבועות האחרונים ששר המשפטים נמק בזמנו את אי מנויי בהאשמה מפורשת כי "ידוע" אני למקבל שוחד וכי "אמרו" שאני מקבל שוחד, ודעה זו נתקבלה על ידי הממשלה כסבה לשלילת זכותי החוקית והמוסרית בלי ששר המשפטים או הממשלה טרחו לברר את נכונותה ובלי לתת לי את האפשרות האלמנטרית להכחיש ולהתגונן'.⁵⁷ בסוף מכתבו חזר ודרש הקמת ועדה 'שתהיה מורכבת משלושה שרים מהמעלה הראשונה ושתנתן להם הסמכות לפעול ואשר להחלטתם יהיה משקל לתקן את העוול משרשו' (ההדגשות במובאות כאן ולהלן הן במקור). ברוח הדברים הללו באה בתחילת ינואר 1949 משלחת אישים אל בן-גוריון לתבוע את עלבוננו של פרומקין.⁵⁸

לעומת פעילותו הנמרצת של פרומקין להקים ועדת בירור בעניינו, היה רוזן, בשלב זה של הפרשה, מסויג מהדרך שבה ביקש פרומקין לטפל בה. בתחילה הביע התנגדות להקמת כל ועדה בנושא, אך לאחר מכן הסכים לבקשתו של בן-גוריון, שאמר לו: 'זה לא ילך. פרומקין היה השופט היהודי הראשון בממשלת המנדט. הוא תובע ברור, מוכרחים לתת לו את זה'.⁵⁹

נראה כי לאחר הפגישות שקיים בן-גוריון בתחילת ינואר 1949 עברה הקמת הוועדה לשלבים מעשיים. פרומקין דרש כאמור הקמת ועדה שתורכב משרים בכירים, אך רוזן הציע כי העניין יתברר באחת מוועדות הטיהור, בירושלים או בתל-אביב, שבדקו כאמור האשמות דומות בנוגע לעובדי המנדט.⁶⁰ בהצעה זו משתקפת הזיקה שראה רוזן בין הטענות למעשים פסולים שנשמעו כלפי פרומקין לטענות כאלה שהועלו כלפי יתר עובדי המנדט, אך לאור הפער בין עמדות הצדדים יש להניח כי פרומקין דחה על הסף את הצעת רוזן, אם הגיעה לאוזניו. כמו כן ציין רוזן כי הוא 'מתנגד להרכב: הרב ברלין, עורך הדין עליאש וד"ר יוזף, שהם כפי שיש לי יסוד להניח, כולם אנשים קשורים עם מר פרומקין קשרים חברתיים. אני רוצה שהבירור יהיה לפני אנשים האינם בני בית אצל מר פרומקין'.⁶¹ אגב הדברים האלה ראוי להעיר כי העברת הבירור לוועדות הטיהור עלולה הייתה להביא לכך שאנשים שהיו להם קשרים חברתיים עם רוזן, כגון סלי הירש, גרשום (גוסטב) שוקן, ד"ר אברהם גרנובסקי ועורך הדין שלום הורוביץ, שישבו באותן ועדות, היו מכריעים

56 פרומקין אל אגרונסקי, דצמבר 1948, אה"מ פ-26/18.

57 פרומקין אל בן-גוריון, 31 בדצמבר 1948, אה"מ פ-26/18. מבין השורות עולה נימת האשמה, שהרי בשיחות שקיים פרומקין עם בן-גוריון ושרת באוגוסט 1948 נאמרו לו דברים אחרים.

58 אחד מאנשי המשלחת ומקורבו של פרומקין, מרדכי עליאש, כתב זיכרון דברים על הפגישה שנערכה בדבר הצורך למצוא פתרון ראוי בעניינו של פרומקין. זיכרון הדברים, מתאריך 15 במרס 1949, נמצא באצ"מ, A417/760; אה"מ, פ-26/18.

59 כך לפי סיכום שיחתו של פרומקין עם בן-גוריון, 6 בנובמבר 1948, אה"מ, פ-26/18. במכתב אל בן-גוריון מ-25 בנובמבר הביע רוזן תמיכה בהקמת ועדה לבירור תביעותיו של פרומקין, אך לא סבר שחברי הוועדה צריכים להיות דווקא שרים; ראו: אה"מ, א-70/15.

60 רוזן אל בן-גוריון, 25 בנובמבר 1948, 16 בינואר 1949, אה"מ, א-70/15.

61 שם. הרב מאיר ברלין (ברי-אילן) דווקא מונה לבסוף לחבר הוועדה.

בעניין.⁶² כמו כן ראוי להדגיש כי שם משרדו של עורך הדין הורוביץ נקשר אל טענות הרינונים שהושמעו כלפי פרומקין, וייתכן שהייתה לו דעה מוקדמת ומגובשת בעניין. לאחר שהסכים עקרונית להקמת ועדת בירור דרש רוזן, בתחילת פברואר 1949, כי הצדדים בהליך יהיו הממשלה מצד אחד ופרומקין מהצד האחר, והוסיף כי יהיה מוכן לייצג את הממשלה בבירור. הוא הביע התנגדות להקמת ועדה שתשמש גוף 'ברור של כבוד' בינו לבין פרומקין כאנשים פרטיים, וכתב כי לא יופיע בפני ועדה מעין זו.⁶³ אף על פי כן הסכים לבסוף רוזן לשתף פעולה עם הוועדה שמינה בן-גוריון.

עבודתה של ועדת הבירור

דרישתו של פרומקין להקמת ועדת שרים לא התמלאה, אך הלחצים שהפעילו הוא ומקורביו על בן-גוריון נשאו לבסוף פרי, ובפברואר 1949 מונתה ועדת בירור בעניינו שהורכבה משלושה אישי ציבור בעלי מעמד: הרב מאיר בר-אילן, יצחק בן-צבי ופרופ' בן-ציון דינבורג. השלב הראשון בעבודת הוועדה היה שמיעת הטענות של הצדדים המעורבים. לאחר ישיבת הפתיחה, שהתקיימה ב-15 במרס 1949, ושעסקה בענייני מנהלה וגיבוש סמכויותיה של הוועדה, יוחדו שתי הישיבות הבאות לשמיעת טענותיהם של פרומקין ורוזן, כל איש בנפרד: פרומקין הופיע בישיבה השנייה של הוועדה, ורוזן בישיבה השלישית.⁶⁴ בסיום הישיבה השלישית ניסו חברי הוועדה לגשש אצל רוזן אם יש אפשרות להגיע לפתרון של פשרה – למנות את פרומקין למשרה ממשלתית מתאימה. רוזן ביקש לשקול את הדברים ולקבל לידי את הפרוטוקולים של שלוש הישיבות שנערכו עד אז. עוד קודם למסירת הפרוטוקולים גיבשו חברי הוועדה, כבר בסוף מרס 1949, מסקנות זמניות על הפרשה, ומסקנות אלה היו למעשה גם מסקנותיה הסופיות כך שלא הובאו בחשבון התפתחויות שהיו לאחר מכן.

מסירת הפרוטוקולים לעיון הצדדים, בתחילת אפריל 1949, הייתה ככל הנראה נקודת מפנה משמעותית בכל הנוגע להתנהלותו של רוזן בפרשה. פרוטוקול העדות של פרומקין גילה לו את האשמתו שהסיבה לאי מינויו לשופט מקורה בנקמנות אישית כלפיו. נראה כי לנוכח האשמה זו לא היה שום סיכוי שרוזן יקבל את פתרונות הפשרה של הוועדה, פתרונות שכינה במכתב ההערות שלו

62 הירש היה עורך דין במשרדם של זמורה ורוזן ומראשי קהילת יוצאי גרמניה; גרנובסקי היה פעיל ציוני, חבר מועצת העם וחבר כנסת מטעם 'המפלגה הפרוגרסיבית', מפלגתו של רוזן; גרשום (גוסטב) שוקן היה פעיל במפלגת 'עליה חדשה', שהורכבה בעיקר מעולי גרמניה, עורך עיתון 'הארץ' ובנו של שלמה זלמן שוקן, שהיה יריבו של פרומקין בהנהלת האוניברסיטה העברית; הורוביץ היה עורך הדין אשר ייסד את משרד 'ש' הורוביץ ושות', היה חבר יחד עם זמורה בהנהלת האוניברסיטה העברית וניהל עמו התכתבויות בדבר מועמדים לבית המשפט העליון. לדברי פרומקין, הורוביץ תמך במחנה של ש"ז שוקן ובזמורה בפעילות הוועד הפועל של האוניברסיטה. פרומקין היה גם כן חבר הוועד הפועל וייצג בה קו אופוזיציוני חריף לשוקן, ולטענתו יחסיו הקשים עם אנשיו של שוקן היו הסיבה האמתית לאי מינויו לבית המשפט העליון. ראו: פרומקין (לעיל, הערה 30), עמ' 401; וכן: ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 168.

63 רוזן אל בן-גוריון, 11 בפברואר 1949, אה"מ, א-70/15.
 64 הישיבה הראשונה והשנייה התקיימו באותו היום, והישיבה השלישית התקיימה ב-25 במרס 1949. לניתוח הפרוטוקולים של ישיבות אלו ראו: ברון (לעיל, הערה 2), 102.

חברי ועדת הברור
(מימין לשמאל)
יצחק בן-צבי,
פרופ' בן-ציון
דינבורג (דינור)
והרב מאיר ברלין
(בר-אילן)

על פרוטוקולי הוועדה 'הצעות שהועלו באופן ניסיוני'. גם פרומקין החריף את טענותיו לאחר שקרא את דבריו של רוזן בפני הוועדה, והוא דרש לגבות עדויות לשם הוכחת חפותו.

בד בבד עם העמקת הסכסוך בין האישים, אפשר למצוא בהערותיהם על פרוטוקולי הוועדה הסכמה בשני עניינים: לשניהם היו טענות באשר לניסוח הפרוטוקולים, אשר לא שיקפו לטעמם באופן נכון את עיקרי דבריהם, ושניהם דרשו בתוקף להפוך את הפרשה לעניין ציבורי – לתת לוועדה אופי משפטי פומבי, שיאפשר חקירת עדים והסקת מסקנות אופרטיביות.

פרומקין: דורש לחזור לכס שיפוט

פרומקין העביר את הערותיו אל הוועדה באמצעות בר-אילן כבר ב־12 באפריל 1949, אך בדיעבד התברר כי ההערות נמסרו לדינבורג לאחר פטירתו של בר-אילן ב־19 באפריל.⁶⁵

בחלקו הראשון של מכתב הערותיו פירט פרומקין בהרחבה את הסיבה שלהשערתו מנעה את מינויו לעליון.⁶⁶ הוא תיאר את היריבות ששררה בהנהלת האוניברסיטה העברית, בענייני ניהול שונים, בין קבוצתם של מנחם אוסישקין, ברל כצנלסון ופרומקין עצמו לבין הקבוצה שמרבית חבריה היו יוצאי גרמניה: שלמה זלמן שוקן, זמורה, ורנר סנטור וגם הורוביץ (יליד אנגליה). פרומקין טען כי יחסים עכורים אלה מילאו תפקיד משמעותי בנסיבות שהובילו לבסוף לאי מינויו לבית המשפט העליון.⁶⁷

65 כך לפי מכתבו של דינבורג אל רוזן מט"ז בסיוון תש"ט (13 ביוני 1949), אה"מ, א-70/14.

66 מכתב ההערות של פרומקין ראו: אה"מ, פ-26/18.

67 עוד על יחסים אלה ראו לעיל, הערה 31.

בחלק השני של מכתבו התייחס פרומקין לדברי רוזן בפני הוועדה ומתח ביקורת קשה על התנהלותו של שר המשפטים. כך למשל טען כי רוזן מסתתר מאחורי נימוקים פורמליסטיים ותחת אצטלה של חבר ממשלה: 'הוא מסכים "שאפשר להניח כי טעה" אך "אי אפשר לכא בתביעות עליו"'. אחר כך תקף את המונחים העמומים שהשתמש בהם רוזן לתאר את הליך הדחתו, וטען כי לא זכה להליך הוגן בעניינו: 'אחיות עינים היא להסתמך על "התחשבות בדעת הקהל"'. באיזו שיטה נהגו במקרה זה כדי לברר את דעת הקהל? האם טפלה בזאת ועדת המנגנון ואספה חומר ממקורות אחרים, או שבחרו לפנות לאנונימיים, שמובטח היה שיספקו את "האינפורמציה" המבוקשת?'. בנוגע לטענה שהעלה רוזן ש'היו מועמדים לבית הדין העליון שהודיעו כי לא ישבו אתו' הסביר פרומקין כי למעשה מדובר באנשים בעלי אינטרס זר שביקשו להכשילו: האחד היה שותפו וידיד נעוריו של רוזן ויריבו של פרומקין בענייני האוניברסיטה, זמורה, והאחר היה דונקלבלום, 'אשר לא נהנה מהערכתי המיוחדת אליו זה כמה שנים'. נוסף על כך האשים את שר המשפטים שהוא שגרם לכך שהטיפול בעניינו החל 206 ימים מיום שדרש בירור, זאת 'בכדי לעבור על תקופת הבחירות ובכדי לתת לענין לשקוע ולהשכח?'. יש לומר כי אכן הרינונים הכלליים שנשמעו על פרומקין יצאו ממשדרו של עורך הדין הורוביץ, שקיים קשרים הדוקים עם זמורה ורוזן, וכמו שטען פרומקין, דונקלבלום וזמורה אכן פעלו במישרין ובעקיפין נגד מינויו.

ראויה לציון גם טענתו של פרומקין בדבר תמיכתם של עורכי הדין הירושלמים שהיו עמו 'במגע יום יומי' במשך שנים.⁶⁸ בנושא זה מעניין להזכיר כי במכתבו אל פישמן מיולי 1948 מנה רוזן מספר עורכי דין שיהיו מוכנים לחוות דעה שלילית על פרומקין, או לכל הפחות דעה חיובית על מינוי זמורה לנשיא. מקום מושבם של מרבית עורכי הדין שציין רוזן היה בתל-אביב ובחיפה. יש בדברים הללו שרטוט מעניין של יחסי הכוחות שבין עורכי הדין הירושלמים לבין אלה שעברו בתל-אביב ובחיפה ושל עמדותיהם בפרשה.⁶⁹

68 על הכבוד שרחשו בירושלים לפרומקין ועל הרצון למנותו לראש שופטי ירושלים' ראו: ברון (לעיל, הערה 2), 101, עמ' 180.

69 לפי אחת ההשערות המרכזיות שהעלה ברון מתוך ניתוח טענות הצדדים בפני הוועדה, הנזק העיקרי שנגרם לפרומקין נבע מהצלחתו של רוזן לשכנע כי ציבור עורכי הדין היה נגד פרומקין. ברון ייחס חלק משמעותי להצלחתו זו של רוזן, לאַדְרֶסָה (מעין עצומה, פטיציה) שהופצה לכאורה כנגד פרומקין, ושעליה חתמו ראשי הוועדים של עורכי הדין ו-338 עורכי דין נוספים (על פי רישומי בן-צבי מספר עורכי הדין היה 365). ראו: ברון (שם), 102, עמ' 164-167. גם אני סבור שרוזן הרבה להיתלות בדעתם של עורכי הדין לחיזוק טענותיו, אך אני חולק על הטענה שהתנגדות ציבור עורכי הדין למינוי פרומקין התבססה על אותה אדרסה. יתרה מזו, אני סבור שהאדרסה דווקא באה להביע תמיכה בפרומקין, וכי הבלבול נבע מניסוח לא מוצלח של הפרוטוקול של דינבורג. בסוף שנת 1944 דיווח כתב-העת 'הפרקליט' על הגשת אדרסה מיוחדת לפרומקין במלאות עשרים וחמש שנים לכהונתו כשופט, חתומה על ידי חברי הסתדרות עורכי הדין ('ובל השופט פרומקין', הפרקליט, א, 11-12 [כסלו תש"ה] עמ' 137). בתמצית זיכרון הדברים של שיחתו השנייה עם בן-גוריון כתב פרומקין: 'בקשר למה שאמר לי מר שרתוק בשמו של רוזנבלט כי הוא פעל לפי הדעה המאוחדת של עורכי הדין, הראיתי למר בן-גוריון העתקה של האדרסה שהוגשה לי לפני שנים מספר על ידי הציבור המאוחד של עורכי הדין בארץ. העתקה רצופה' (תמצית זיכרון הדברים והעתק של האדרסה נמצאים באה"מ, פ-26/18). עיון בנוסח האדרסה מגלה כי חתמו עליה הנשיא והחברים בוועד המרכזי וכן יושבי הראש והחברים של האגודות בירושלים, תל-אביב וחיפה. נוסף על כך חתמו על האדרסה 338 חברי ההסתדרות, כמספר שמות החתומים על האדרסה שזכרה בפרוטוקול הוועדה. אם כן האדרסה הייתה למעשה מסמך שנמסר לפרומקין כאות תודה והבעת הערכה על פועלו כשופט, ופרומקין ביקש להפריך את טענתו של רוזן בדבר 'דעתם המאוחדת של עורכי הדין' על ידי הצגת דעה שונה

פרומקין דרש כי יתאפשר לו לזמן שופטים, עורכי דין ואנשי ציבור כדי להפריך את טענות רוזן,⁷⁰ ובסיום מכתבו כתב כי לדעתו המסקנה המתבקשת היא שהחלטת שר המשפטים נתקבלה מתוך שיקול דעת שרירותי, ולכן כדי 'לתקן את העוול משרשו' יש להחזיר את המצב שהיה בטרם הוחלט על המינויים לבית המשפט העליון, דהיינו לשקול מחדש את מועמדותו לשופט בבית המשפט העליון 'עם כל המסקנות המרחיקות לכת הנובעות מזה'.

רוזן: 'בירור העניין הכרחי ומחייב חקירה שתתנהל כהלכה'

רוזן שלח את הערותיו לוועדה בתחילת אפריל 1949.⁷¹ כבר בראשית דבריו מזה על הרושם שהתקבל בפרוטוקול כאילו זלזל בחומרת ההאשמות נגד פרומקין, למשל בגלל השימוש במילה רינון, וציין כי מסר לוועדה שני מסמכים המדברים בשפה ברורה, אך לא פירט את תוכנם. הוא הוסיף כי אילו הייתה מתקיימת חקירה במקרה של פרומקין בדומה לחקירות שנוהלו בעניינם של פקידים אחרים, אפשר היה לקבל הוכחות מספיקות מבחינה ציבורית, גם אם לא מבחינה משפטית. רוזן חתם את מכתבו בדרישה לקיים חקירה כהלכה, ולפני כן הוסיף הערה עוקצנית: 'מר פרומקין חושב שגורמים "מפלגתיים" פעלו נגדו. מר פרומקין "רואה את כל הפעולה נגדו כמעשה נקמה בקשר עם פעילותו באגודת שוחרי האוניברסיטה לטובת מכון למשפט עברי [...]. יתכן שכבודו לא יכין לנפשי, אם אומר שהבעת חששות כאלה היא בעיני סיבה מספקת כדי לפסול את האדם. טבעי מאוד, שנבצר ממר פרומקין, שלא להניח, שכל אדם נגוע בנגע הלכנטיניות'. ייתכן כי הדברים נכתבו בעידנא דרתחא, אך בכל זאת יש בסיפא שלהם משום אישוש לטענה בדבר יחס מזלזל ומתנשא מצדם של עורכי דין יהודים שלמדו באירופה כלפי משפטנים שרכשו את הכשרתם המקצועית בתורכיה.⁷²

בישיבתם השישית, ב-10 באפריל, ניסחו חברי ועדת הבירור את מכתב התשובה על הערותיו של רוזן (כאמור אין מכתב תשובה מקביל על הערותיו של פרומקין משום שמכתבו הגיע לידי דינבורג רק לאחר מותו של בר-אילן). הוועדה השיבה לרוזן כי 'הכירה בעובדה של דעת הקהל, של רינון וכו', ואין צורך בבירור נוסף'.⁷³ הוועדה הוסיפה, ביזמתו של בר-אילן, כי הערתו העוקצנית של רוזן לא הייתה צריכה להיאמר, וגם דרשה מרוזן ש'במידה ויש בידו להביא עדים שיעידו לא על יחס החברה ודעת הקהל למר פרומקין – אלא על מעשים מסוימים, מבחינה עובדתית ומשפטית שיש בהם או לאשר ולקיים את הצורה שבה פסל אדוני את מר פרומקין [...] אנו נכונים להכנס לבירור'. שר המשפטים החליט להיענות לאתגר הוועדה.

של רבים בקהילת עורכי הדין. המקורות שעליהם הסתמך רוזן בטענתו שרוב ציבור עורכי הדין מתנגד למינוי פרומקין נמצאים כנראה בין היתר בתיק א-70/18 באה"מ, שעדיין חסוי.

70 העד הראשון שדרש לזמן היה עליאש, בטרם ייצא לתפקידו כשגריר בלונדון.

71 למכתב ההערות של רוזן ראו: אה"מ, א-70/14.

72 להב (לעיל, הערה 5), עמ' 86.

73 מכתב התשובה של הוועדה, 10 באפריל, 1949, אה"מ, א-70/14. בר-אילן דרש בישיבת הוועדה כי הוא ובן-צבי ייראו את המכתב לפני שיישלח לרוזן, ושדינבורג יחתום בשם הוועדה כדי להרגיש שהמכתב על כל פרטיו נשלח על דעת הוועדה כולה. עוד על תשובת הוועדה ראו: ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 173.

רוזן חושף את המקורות לרינונים: אפשר 'להסתדר איתו'

במקביל להתפתחויות בעניינו של פרומקין היה אפריל 1949 חודש סוער במאבקו של רוזן לטיהור המנגנון. התמודדותו בשתי החזיתות – ועדות הטיהור מזה וועדת הבריור בעניינו של פרומקין מזה – לא הייתה קלה. באותם ימים ניתן פסק הדין בעתירה בעניין סופר לבטל את פיטוריהם של שמונה-עשר אנשי משטרה ששירתו בשלטון המנדט. בג"ץ החליט כי יש לבטל את פיטורי השוטרים, והביע 'תרעומת על דרכי הדיון של הוועדה'⁷⁴ (שפעלה בתל-אביב) ועל שקיימה ישיבות סודיות בהיעדרם של הנחקרים ולא הודיעה להם על המסקנות שעומדות להתקבל בעניינם.⁷⁵ בעקבות החלטת בג"ץ פרצו הפגנות סוערות של השוטרים המפוטרים, והן זכו לסיקור נרחב בעיתונות.⁷⁶ גם הזירה הפוליטית געשה, ובכנסת ובממשלה התקיימו דיונים קשים בנושא. חרף כל זאת המשיך רוזן להפגין גישה קשוחה ובלתי מתפשרת. גם לאחר מתן פסק דינו של בג"ץ, שמתח ביקורת על הליכי החקירה של הוועדה, הוא קרא בישיבת הממשלה מהאישומים נגד העותרים ('טיפוס מושחת ביותר', 'רודף בצע בלי בושה') ואמר שכל הקצונה התל-אביבית הייתה מושחתת מן היסוד.⁷⁷ מאוחר יותר אמר במליאת הכנסת: 'עלינו להשתחרר מאלמנטים בלתי רצויים ואפילו שניים שלושה ימים לפני הפסח [...] טובת המדינה מחייבת לפטר פקידים לא ישרים'.⁷⁸ קשה להניח שסמיכות הזמנים והאירועים בין בירור עניינו של פרומקין לבין בדיקת פקידי המנדט לא השפיעה על דרך התנהלותו של רוזן באותם ימים. ייתכן כי חששו שמא לא יושג היעד שהציב – טיהור מערך הפקידות מגורמים שהיו לדעתו בלתי ראויים – גרם לו לפעול ולהתבטא ביתר תקיפות בעניין ועדות הטיהור וגם בעניינו של פרומקין.

מספר ימים לאחר ישיבת הממשלה הסוערת בעניין תוצאות בג"ץ סופר קיבל רוזן את מכתבה של ועדת הבריור שבו נדרש להביא הוכחות להצדקת פסילתו את פרומקין. גם כעת נמנע רוזן מלחשוף את פרשת העיזבון של ויינברגר, וכנראה התכוון לעמת את פרומקין פנים אל פנים עם פרטיה. אך במכתב התשובה לוועדה פירט לראשונה מה היו הרינונים על פרומקין שהגיעו אליו (ראו להלן נספח ב).⁷⁹ מכתבו של רוזן הגיע לידי יושב ראש הוועדה דינבורג יום אחד לאחר אירוע משמעותי שהשפיע על התפתחות הפרשה – מותו של חבר הוועדה הרב בראילין ב-19 באפריל 1949.

במכתבו ביקש רוזן לחקור את פרומקין 'על לקיחת שוחד, על מקורות רכושו ועל עניינים דומים'. הוא גם נקב למעשה בפעם הראשונה בשם ספציפי, של עורך הדין יעקב סלומון, שהיה מוכן להעיד כי התקיימה לכאורה התנהלות לא ראויה של השופט פרומקין; לדברי רוזן, סלומון היה מוכן להעיד

74 בג"ץ 21/48 (לעיל, הערה 17), עמ' 382.

75 בג"ץ נימק את החלטתו לבטל את פיטורי השוטרים בהאצלת סמכות אסורה של חברי הממשלה אל חברי ועדת הטיהור. חברי הוועדה הגישו לשרי הממשלה את מסקנותיהם בנוגע לפקידים שיש לפטר, מבלי לפרט את ההאשמות, ובכך לא אפשרו לחברי הממשלה להפעיל את שיקול דעתם. ראו: שם, עמ' 376.

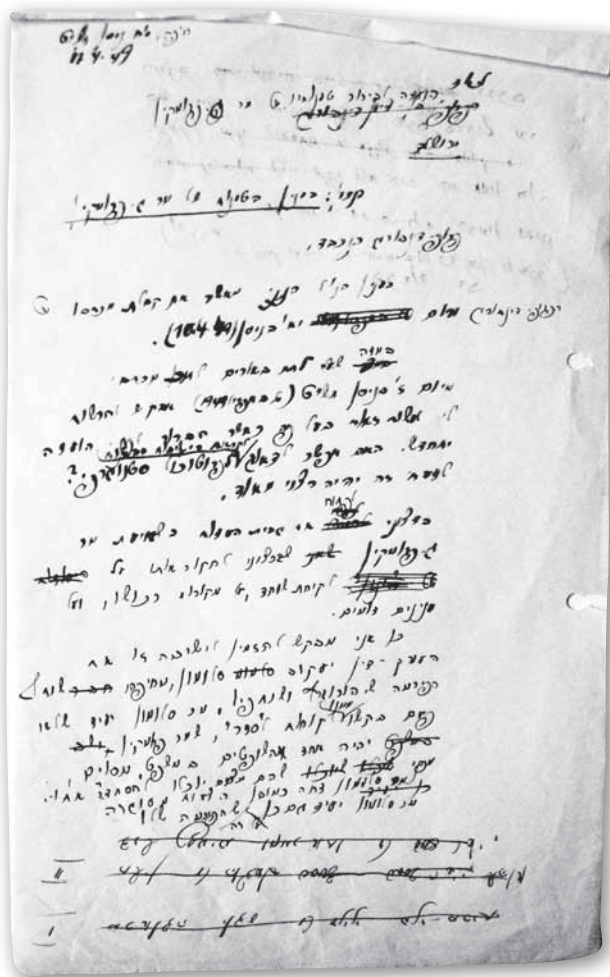
76 דבר, 1 באפריל 1949; הארץ, 11 באפריל 1949.

77 פרוטוקול ישיבת הממשלה ח/ש"ט, 11 באפריל 1949.

78 ישיבת הכנסת, 11 באפריל 1949, דברי הכנסת, א, תש"ט, עמ' 348-355.

79 רוזן אל דינבורג, 17 באפריל 1949, אה"מ, א-70/14.

טיוטת מכתבו של רוזן אל דינבורג, באפריל 1949 (ארכיון המדינה)

כי לקוחותיו ביקשו ממנו לארגן שהשופט פרומקין ידון בעניינם כי הם יכולים להסתדר אתו, והתנהלות זו הביאה לידי כך שמשדר עורכי הדין 'ש' הורוביץ' העדיף להתדיין מול הרכב בריטי מלא ולא בפני השופט פרומקין, מפני שלא היה להם אמון בו. כטיטה של מכתב זה, הרשומה בכתב יד, כתב רוזן שני משפטים נוספים ובהם טענות שתומות בדבר אי סדרים כספיים: המשפט הראשון הוא 'בראודה יודע על ענייני בני ברית', והשני – 'חשין יודע על הוצאות על 2,000-3,000 לא"י שהוא דרש פעמים וגמר אתו על 800 לא"י'.⁸⁰ המשפטים הללו נמחקו מהנוסח הסופי של המכתב המודפס, אך אפשר לשער כי העדים הנוספים שביקש רוזן לזמן היו לזר בראודה והשופט שניאור זמן חשין. בהקשר זה יש לציין כי האשמות בדבר אי סדרים כספיים נשמעו גם מצדו של פרומקין כלפי יריביו בהנהלת האוניברסיטה העברית. למשל הוא האשים את שוקן כי השתמש בכספי תרומות לכיסוי הוצאות אישיות בזמן שהייתו בארצות-הברית בראשית שנות הארבעים.⁸¹

במרחק של עשרות שנים בלתי אפשרי לעמוד על טיבן של השמועות או אם אנשי משרד 'ש' הורוביץ' או לקוחותיו פעלו להפלת פרומקין. רוזן עצמו אמר לוועדה כי שמועות אלה אינן ניתנות להוכחה, ולא ברור מדבריו אם נעשו ניסיונות לכרר את מהות

השמועות על פרומקין, אשר כנראה אינן שונות בהרבה מהדיווחים שהגיעו אל ועדות הטיהור בנוגע ליתר עובדי המנדט. עם זאת אני סבור כי צירוף השמועות הללו לאירועי פרשת העיזבון של ויינברגר הוא שגיבש אצל רוזן את ההחלטה שלא להמליץ על פרומקין לכהונה כשופט עליון וכנראה גם תרם לגישתו המחמירה כלפי החשדות שהועלו נגד עובדי מנדט אחרים.

ב-26 באפריל 1949 התקיימה בכניין הכנסת ישיבתה השביעית של ועדת הכירור בהשתתפות שני החברים הנותרים, בן-צבי ודינבורג. השניים החליטו להשעות את פעולת הוועדה עד לקבלת הוראות

80 הכוונה כנראה לזר בראודה, נשיא הפדרציה הציונית של דרום אפריקה ויושב ראש הדיקטטוריון של 'בנק אנגלור-פלשתינה' בשנים 1933-1947. 'ענייני בני ברית' קשורים כנראה לסכסוך אחר שהיה לפרומקין, עם חברים בארגון זה יוצאי גרמניה. ראו: ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 167, הערה 175. לא ברור מהו פשר האוכור של חשין.

81 ברון (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 169.

מפורשות מראש הממשלה כיצד לנהוג לאחר פטירתו של בר-אילן. עוד הוחלט כי אם ראש הממשלה לא יורה להם מה לעשות, הם ימסרו לו את המסקנות הזמניות שהתקבלו בהסכמת כל חברי הוועדה בישיבתה הרביעית ב־27 במרס 1949.⁸²

משמעות החלטה זו הייתה למעשה הפסקת פעילות הוועדה והימנעות מלקבל החלטות חדשות על סמך חומר או מסמכים שנמסרו לאחר קבלת המסקנות הזמניות של שלושת חברי הוועדה. כך למעשה אפשר היה להתעלם ממכתבו של רוזן על הרינונים וגם ממכתב הערותיו של פרומקין. בשני מסמכים אלה ניכרה החמרה של הסכסוך בין השניים, ובא לידי ביטוי הרצון לתת לפרשה אופי משפטי, על ידי גביית עדויות, ולנהל את הדברים בפומבי. דינבורג ובן-צבי הבינו מן הסתם שעשו טעות כשהסכימו לשלוח את הפרוטוקולים לצדדים, וראו את היעד של השגת פשרה מוסכמת בין הצדדים הולך ומתרחק. גם בן-גוריון הבין כי מוטב לסיים את הפרשה בהקדם ולא נעתר לבקשת הצדדים לפתוח הליך משפטי מלא. דומה כי על רקע הסלמת האירועים זימן מותו של בר-אילן לחברי הוועדה אפשרות לבחון מחדש את פעילותה, ונראה שהזדמנות זו אכן נוצלה.

ייתכן כי מותו של בר-אילן גם הוביל את פרומקין להערכת מצב מחודשת. בר-אילן נחשב במובנים רבים ידיו ומקורבו של פרומקין, והוא ניסה לסייע בעניינו כבר באמצע חודש אוגוסט 1948.⁸³ רוזן דרש כי בר-אילן לא יכהן כחבר בוועדת הבירור, משום שלדבריו הוא נמנה עם באי ביתו של פרומקין.⁸⁴ חשוב לציין בהקשר זה כי שני הצדדים קיימו מגעים עם חברי הוועדה בכל תקופת פעילותה: פרומקין עם בר-אילן, ורוזן עם דינבורג. מגעים אלה ממחישים כי הוועדה ראתה את עצמה בעיקר כגוף בורר ומפשר ופחות כגוף שיפוטי קלסי. שיחות פרטיות אלה היו חלק משמעותי בעבודת הוועדה, לצד ישיבותיה הרשמיות, ועיקר מטרתן הייתה לשכנע את הצדדים לסיים את הסכסוך בפשרה. פרומקין פירט למשל במה שכינה 'המשך לוח הזמנים בשביל היסורים' את השתלשלות האירועים עד הגשת מסקנות הוועדה בראשית מאי.⁸⁵ על ה־2 באפריל כתב: 'שיחה עם הרב בר אילן, מודיע לי כי הוועדה כבר החליטה לא לגבות עדות ומשדל אותי לותר על דרישתי. מגלה לי כי אשמע בסוף השבוע תוצאות שיניחו את דעתי לאחר שבמשך השבוע כבר יהיו המסקנות בידי ראש הממשלה. אומר לי כי ראש הממשלה אמר לפרופ' דינבורג שכנראה אמר לו בעל פה על המסקנות, כי יפעל לפי החלטה ללא השהיה'. על ה־8 באפריל כתב: 'טלפון עם בר אילן – לא שמעתי כלום. מודיע לי כי הסיבה היא שברגע האחרון נמלך רוזנבלית ודרש עדות. דינבורג נסח תשובה הוא [בר-אילן] הסכים ביום א' יקח דינבורג את התשובה לבן צבי לאישור – זוהי שאלה של ימים' ולא נרשה תכסיסים דומים" "הודענו לו שלא נשמע עדות של 'רנון' אם יש לו עדות על מקרה מסוים נשמע, אחרי שנחקור קודם על טיב העדות".⁸⁶

82 פרוטוקול הישיבה השביעית נמצא באה"מ, פ-26/18 וא-70/19.

83 בר-אילן אל פרומקין, 15 באוגוסט 1948, אצ"מ, A199/53.

84 ראו לעיל, ליד ציון הערה 61 בגוף הטקסט.

85 אה"מ, פ-26/18.

86 מעניין שגם בר-אילן התרשם כנראה שרוזן מנסה לעכב את המשך בירור העניין ועבודת הוועדה, ועל כן אמר 'זוהי שאלה של ימים', ולא נרשה תכסיסים דומים'.

מסיכום שיחותיו של פרומקין אנו למדים כי לפני מותו של בר־אילן החליטו למעשה חברי הוועדה שלא לגבות עדויות והתכוונו להביא לידי כך שהמסקנות הראשונות, שהתקבלו כבר בסוף מרס 1949, יהיו גם המסקנות הסופיות; בשלב זה התרכז עיקר המאמץ בניסיון לשכנע את הצדדים לוותר על גביית עדויות.⁸⁷ ראוי לציין שעל פי רשימותיו של פרומקין גם בן־גוריון רצה להביא לסיימה של הפרשה בהקדם האפשרי. כך למשל נודע לפרומקין מפיו של פרופ' ליפא סוקניק כי בן־גוריון ביקש ממנו כבר ב־3 במאי למסור לדינבורג כי 'גמור את העניין וימסור לו את הדו"ח'.⁸⁸

ב־6 במאי, יממה אחת בלבד לפני התכנסותם של חברי הוועדה הנותרים לישיבתם הסופית, שוחח פרומקין עם דינבורג. בתמצית זיכרון דברים מאותה שיחה כתב פרומקין כי הזכיר לדינבורג את סוף דבריו בפני הוועדה 'לקצר את עיני הדין' ולא לנהוג כלפיו מידה של איפה ואיפה כפי שנעשה כשהודיעה הוועדה לרוזן על מסקנותיה לפני שהודיעה לו, לפרומקין, ואף ביקשה עליהן את הסכמתו של רוזן. פרומקין הוסיף כי איננו מקבל את מסקנות הוועדה ודרש להביא עדים שיוכיחו כי 'כל מעשה הרינון הומצא והופץ על ידו כדי שיהיה לו במה להצטרף'. את דבריו חתם במילים: 'הקושי שאני נתקל בו הוא שאם שר המשפטים הצליח בתכסיסיו להעביר 206 יום מיום דרישתי את הברור עד ישיבתה הראשונה של הוועדה, כמה מאות ימים יעברו עד גמר גביית העדות'.⁸⁹

זיכרון הדברים של שיחתו עם דינבורג מה־6 במאי הוא המסמך האחרון שכתב פרומקין בפרשה, והנמצא בידי. ממועד זה והלאה לא נמצאה התייחסות שלו למסקנות הוועדה או למסקנותיו של ראש הממשלה, שהתקבלו שלושה חודשים לאחר מכן.

עוד באותו יום שלחו דינבורג ובן־צבי מכתב אל בן־גוריון ובו תיארו את עבודת הוועדה שנעשתה עד אותה שעה.⁹⁰ באשר לדרישת רוזן לגביית עדות לכירור הרינונים שהגיעו אליו מעורך הדין סלומון, כתבו שהם מסתמכים על אמירתו של רוזן עצמו כי הרינונים הללו אינם ניתנים להוכחה, וכי עדויות שיובאו בעניין יוכלו רק לחזק או להחליש את ההאשמות, ולדבריהם ב'השהיית העניין יש משום עינוי הדין'.⁹¹ עוד כתבו כי החליטו על יסוד הנימוקים הנזכרים להגיש לראש הממשלה את הנוסח הראשון של המסקנות שהוסקו שגובשו על ידי שלושת חברי הוועדה בסוף מרס 1949.⁹² נדמה כי חברי הוועדה למדו את הלקח משליחת הפרוטוקולים להערות צדדים, ועל כן שלחו את המסקנות ישירות לראש הממשלה, מתוך ידיעה ברורה שרוזן ופרומקין ידחו את המסקנות והן תהיינה

87 למשל דינבורג נפגש עם רוזן לפני ישיבתה החמישית של הוועדה וניסה לשכנעו 'לגמור את הענין לפי הקוים שהותוו' על ידי הוועדה (פרוטוקול הישיבה החמישית של הוועדה, אה"מ, פ-26/18). פגישות נוספות בין השניים התקיימו ב־24 באפריל וב־5 במאי, ובהן ניסה דינבורג לשכנע את רוזן לוותר על גביית העדויות. אדם נוסף שהיה מעורב בפרשה, ושעדכן את פרומקין בהתפתחויות, היה 'מר שניאורסון' – הכוונה כנראה למנדל שניאורסון, המזכיר הכספי של האוניברסיטה העברית ('המשך לוח הזמנים בשביל היסורים', אה"מ, פ-26/18).

88 'המשך לוח הזמנים בשביל היסורים', אה"מ, פ-26/18.

89 שיחה עם דינבורג בביתו, 6 במאי 1949, אה"מ, פ-26/18. עדות נוספת להלך רוחו של פרומקין יש במברק 'דחוף אישי' ששלח אל בן־גוריון שלושה ימים קודם לכן, בערב יום העצמאות: 'בפרוס חג ברכתני עם צעקת הרל עד מתי!?!', שם.

90 דינבורג אל בן־גוריון, יחד עם מסקנות הוועדה, 6 במאי 1949, אצ"מ, A199/82.

91 כאמור זה היה הניסוח שפרומקין השתמש בו כמה שעות קודם לכן בשיחתו עם דינבורג.

92 כאמור מעין ברשימות שכתב פרומקין, 'המשך לוח הזמנים בשביל היסורים', אפשר ללמוד כי סיכום עקרוני זה בין דינבורג לבן־גוריון התקבל למעשה עוד קודם לכן, בראשית אפריל 1949.

רק עילה להחרפת המחלוקת ביניהם. כפי שכתב ברוך במאמרו, עיון במסקנות מלמד כי ועדת הביורור ניסתה להשביע את רצונם של שני הצדדים: היא הכירה בכך שרוזן אכן האמין בקיומו של רינון על פרומקין ולכן סירב להמליץ עליו, אך מנגד קבעה כי נגרם לפרומקין נזק חמור שלא התחייב מן האירועים, ושיש לתת לו פיצוי של ריצוי ציבורי.

ב־7 במאי 1949 התכנסו בן־צבי ודינבורג בביתו של בן־צבי בירושלים בפעם השמינית והאחרונה כ'ועדת הביורור של כבוד בטענות שבין שר המשפטים פ' רוזנבליט לבין ג' פרומקין'.⁹³ דינבורג ציין שטרם הובהר עניין חידוש עבודת הוועדה ופקפק בסמכותה להמשיך לפעול בהרכב חסר, לאחר שלא התקבלו מראש הממשלה הוראות כיצד לפעול במצב כזה.⁹⁴ הוא העלה לראשונה על הכתב את טיבן של ההאשמות ששמע רוזן, אך לא נקב בשמו של סלומון.⁹⁵ הוועדה החליטה להגיש לראש הממשלה את מסקנותיה מסוף מרס 1949, והודיעה שהצדדים דורשים גביית עדויות וטרם נענו לבקשת הוועדה לוותר על כך.

רק ב־26 במאי 1949, שישה־עשר ימים לאחר שנשלחו המסקנות אל ראש הממשלה, התפנה בן־גוריון לענות לוועדה כי הוא מאשר את קבלתן; הוא ביקש הבהרה אם אלו מסקנות ראשונות או סופיות, והוסיף כי הוא שולח עותק של המסקנות לשר המשפטים.⁹⁶ לעומת זאת רוזן שלח כבר ביום המחרת את תשובתו לדינבורג על המסקנות לאחר שקיבלן מבן־גוריון, וכן שלח מכתב במקביל אל בן־גוריון.⁹⁷

במכתבו הקצר אך ההחלטי אל דינבורג טען רוזן כי הוועדה קיבלה למעשה את מסקנותיה רק בישיבתה השמינית והאחרונה, ולכן לא הייתה מוסמכת לקבלן, שכן עם פטירתו של בן־אילן 'למעשה נתבטלה הוועדה'. הוא אף ביקש לצרף לוועדה חבר חדש במקומו של בן־אילן ולחדש את פעילותה. רוזן גם דרש בתוקף כי יתחשבו במכתבו שבו פירט על אודות הרינונים שהגיעו מעורך הדין סלומון, ואם לא די בכך הוסיף כעת דרישה חדשה: להעלות גם את השופט העליון (אז כבר מכהן) דונקלבלום ואותו עצמו לדוכן העדים.⁹⁸

מן הדברים הללו ברור כי רוזן התנגד באופן נחרץ ביותר למסקנות הוועדה ולא התכוון להניח לעניין לגווע, ולשם כך לא נרתע אף מלזמן לעדות שופט עליון ושר משפטים מכהנים. הדרישה להעיד את דונקלבלום מגלה כמובן כי גם הוא היה מעורב באי מינויו של פרומקין. דינבורג השיב לרוזן כי הוועדה הודיעה לראש הממשלה על הרצון לגביית עדויות, וכי ביקשה לוותר על כך משום שהרינונים אינם ניתנים להוכחה.⁹⁹

93 פרוטוקול הישיבה השמינית נמצא באה"מ, פ-70/19-70/18-26 וא-70/19.

94 עם זאת פרומקין כתב ב'המשך לוח הזמנים בשביל היסורים' כי בן־גוריון נפגש עם דינבורג ב־6 במאי והורה 'לסיים בלי השלישי'.

95 כל פרוטוקולי הוועדה ומסקנותיה הועברו לצדדים, ולפיכך פרומקין יכול היה להתרשם מהם אותם רינונים כלליים שהעלה רוזן כלפיו (אם הדברים לא הגיעו לידיעתו קודם לכן).

96 בן־גוריון לוועדה, 26 במאי 1949, אה"מ, א-70/15; מזכיר הממשלה אל רוזן, 26 במאי 1949, שם.

97 רוזן אל בן־גוריון, 27 במאי 1949, אה"מ, א-70/14.

98 רוזן אל דינבורג, 27 במאי 1949, אה"מ, א-70/14.

99 דינבורג אל רוזן, 13 ביוני 1949, אה"מ, א-70/14.

בעודו מסרב לקבל את מסקנות ועדת הבריור, התמודד רוזן באותם ימים עם הליך מינויה של ועדה אחרת, ועדת הערעורים העליונה, שהוקמה בעקבות פסק דין סופר, ושתפקידה היה לדון בערעורים על החלטות של ועדות הטיהור. ועדה זו ביטלה בסופו של דבר חלק ניכר מהחלטות ועדות הטיהור והותירה רק כתשעים פטורים על כנם.¹⁰⁰ חיים כהן, היועץ המשפטי לממשלה, שלח במאי 1950, זמן קצר לאחר שוועדת הערעורים העליונה סיימה את עבודתה, מכתב אישי אל רוזן, עם העתק לראש הממשלה, ובו בקשה למתן חנינה לפקידים שפוטרו.¹⁰¹ תשובתו של רוזן לכהן הייתה נחרצת: 'אינני מוכן לתמוך בהצעתך שאינה נראית כלל וכלל'.¹⁰²

מסקנותיו של בן-גוריון: 'בשינוי קטן'

ב-26 ביולי 1949, חודשיים ימים לאחר שנשלח המכתב האחרון מטעמו אל רוזן, שלח אליו בן-גוריון את 'תמצית הנחותיו' בפרשה, הנחות שהתכוון להציג בישיבת הממשלה:

- א. פ' רוזנבליט היה לו יסוד מספיק לא להמליץ על מְנוּיו של פ' לבית המשפט העליון.
- ב. הַבְּרוּר שנעשה על ידי שלושת חברי הוועדה – אם כי לא היה מלא, לדגל מותו של הרב ברלין – יש לראותו כנגמר, ומסקנתם שלא מצאו כל פגם במר פ' נתקבלה על ידי הממשלה.
- ג. ראש הממשלה יציע לממשלה למנות את מר פ' לְמְנוּי־כבוד באחת מועדות הממשלה המתאימות.¹⁰³

חשוב לציין כי מסקנות ראשוניות אלה לא נשלחו אל פרומקין, ומכל מקום המסקנות כפי שניסח אותן בן-גוריון לא היו מקובלות על רוזן. במכתב ששלח למחרת אל בן-גוריון חזר רוזן על אימו לדרוש שהוועדה תוקם בהרכב חדש, ושתפעל על פי כללי דיון מסודרים ותשמע עדים.¹⁰⁴ רוזן טען שבניין מסקנות הוועדה מבוסס על הערתו שלו בפניה ש'אין הדברים אלה ניתנים להוכחה', והוסיף כי אמר בפניה גם – והדבר לא הוכנס לפרוטוקול – כי 'יש עניין מסוים שעל כל פנים ניתן להוכחה מוחלטת, אלא שאני מהסס לדבר על ענין זה ועל כל פנים לא רציתי להעמיד אותו לדיון שלא בנוכחותו של מר פ'. כפי שכבר ציינתי, העניין המסוים הוא ככל הנראה פרשת העיזבון של ויינברגר. אולם כשביקש רוזן לחשוף את פרטי הפרשה, היה זה כבר מאוחר מדי מבחינת עבודתה של הוועדה, שחבריה חתרו להביא לסיומה, ובעיקר מבחינת כוונתו הנחושה של ראש הממשלה בן-גוריון לחסל סופית את פרשת פרומקין.

מספר ימים לאחר מכן, בראשית אוגוסט, התקיימה פגישה משולשת של בן-גוריון, רוזן ודינבורג. בעקבות אותה פגישה כתב רוזן אל בן-גוריון משפט קצר אחד בלבד: 'לא הייתי רוצה ששיחה זו

100 דו"ח על הערעורים שנדונו או בוטלו על ידי ועדת הערעורים העליונה (כנראה אפריל 1950), אה"מ, תיקי דוד בר-רב-האי, 39-104-1287-IV. על פעולת ועדת הערעורים ראו: ברון (לעיל, הערה 10), עמ' 79.

101 בונדי (לעיל, הערה 11), עמ' 415.

102 ש.מ.

103 בן-גוריון אל רוזן, 26 ביולי 1949, אה"מ, א-70/15.

104 רוזן אל בן-גוריון, 27 ביולי 1949, אה"מ, א-70/15.

תשאיר אצלך ספק איזה שהוא שאני צריך לעמוד על מכתבי מיום א' באב תש"ט (27.7.1949).¹⁰⁵ לא ברור כמה עסקו באותה פגישה מלבד אותו משפט שכתב רוזן, אך ייתכן שרוזן חשף בפני בן-גוריון ודינבורג באופן מלא יותר את טענותיו כלפי פרומקין ואולי גם את פרטי אותו עניין מסוים שעד אז נמנע מלדבר עליו. למרות איומיו של רוזן שיעמוד על דרישתו לקיים הליך פומבי, אני סבור שהוא כבר הבין שבן-גוריון לא יאפשר את תחייתה של הפרשה ויעשה הכול על מנת לסיימה, ולדעתי השתמש בדרישה לקיום הליך מלא כמנוף להפעיל לחץ ולנסות להטות את מסקנות הוועדה לשביעות רצונו.

במכתב ששלח בן-גוריון אל רוזן ב-26 באוגוסט, ארבעה ימים לפני הדיון בממשלה, כתב כי לאחר ששקל את הדברים הוא דוחה את בקשתו להקים מחדש ועדה שתפעל לפי כללי דיון מסודרים.¹⁰⁶ הוא הוסיף כי הוועדה לא הייתה מעיקרה גוף משפטי, וכי גם אם מסקנתם של שני חברי הוועדה אינה מסקנה מחייבת, יש לראות את כל האינצידנט כמחוסל. ועוד כתב:

נימוקים אנושיים וציבוריים רבי משקל מחייבים חיסול האינצידנט. ברור לי ללא ספק שאתה פעלת בענין זה ללא כל פניה אישית, אולם אין כל ענין צבורי להמשיך החיטוט בעברו של מר פרומקין – שאינו מועמד עוד למשרת שופט. והדבר דורש עכשו רק סיום אנושי – ולא פורמלי. אין כל הצדקה עכשו לנקיטת כלל 'יקוב הדין את ההר'. ואני אקיים את ההנחות שמסרתי לך ביום 26.7.49 בשנוי קטן:

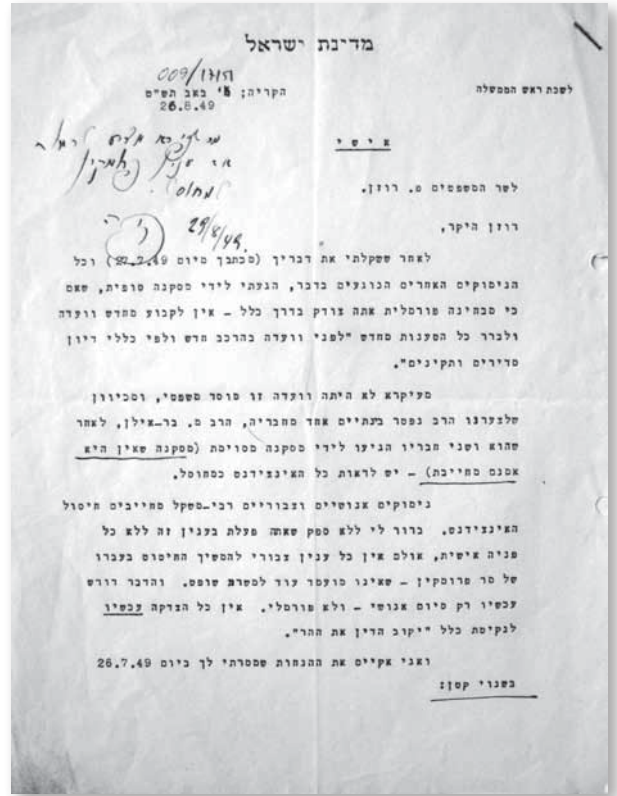
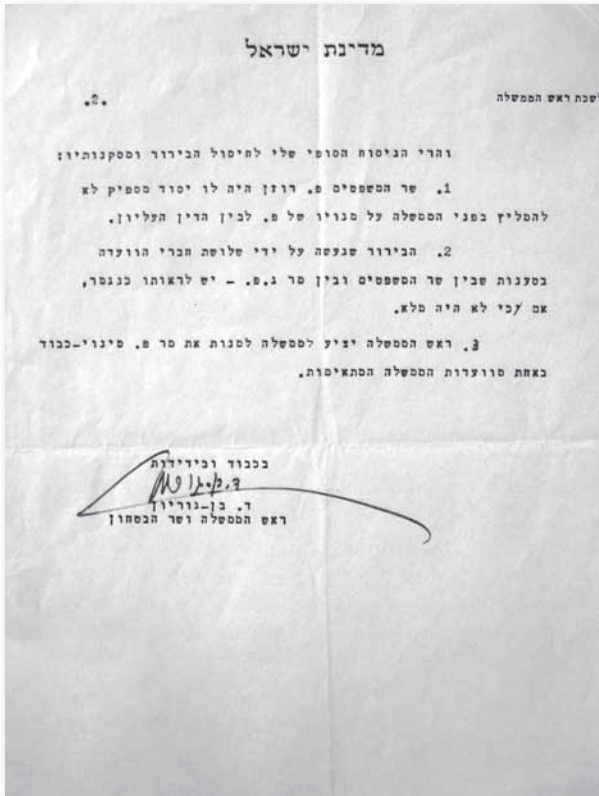
והרי הניסוח הסופי שלי לחיסול הבירור ומסקנותיו:

1. שר המשפטים פ' רוזן היה לו יסוד מספיק לא להמליץ בפני הממשלה על מנויו של פ' לבית הדין העליון.
2. הברור שנעשה על ידי שלושת חברי הוועדה בטענות שבין שר המשפטים ובין מר ג"פ יש לראותו כנגמר, אם כי לא היה מלא.
3. ראש הממשלה יציע לממשלה למנות את מר פ' למנוי-כבוד באחת מועדות הממשלה המתאימות.

במקביל שלח בן-גוריון את מסקנותיו הסופיות אל חברי הוועדה ואל פרומקין. אף שלא קיבל את דרישות רוזן, אין להתעלם מכך שמתוקף מעמדו ותפקידו כשר המשפטים היה לרוזן ערוץ הידברות ישיר ופעיל בהרכבה מזה של פרומקין עם ראש הממשלה, והוא השכיל לנצל, גם לאחר שוועדת הבירור סיימה את תפקידה. ההבדל העיקרי בין הניסוח האחרון של המסקנות לנוסחן הראשון, אותו שינוי קטן שציין בן-גוריון, הוא בסעיף השני: בן-גוריון השמיט, כנראה עקב לחצו של רוזן, את המשפט 'ומסקנתם [של חברי הוועדה] שלא מצאו כל פגם במר פ' נתקבלה על ידי הממשלה'. אפשר לשער כי ביסוד אותם 'נימוקים אנושיים וציבוריים כבדי משקל' שחייבו מבחינת בן-גוריון את חיסול הפרשה, עמדה הפגיעה הקשה במעמדו של פרומקין. נוסף על כך דרישתו של רוזן להעמיד על דוכן

105 רוזן אל בן-גוריון, 6 באוגוסט 1949, אה"מ, א-70/15.

106 בן-גוריון אל רוזן, 26 באוגוסט 1949, אה"מ, א-70/15. חלקים מן המכתב מצוטטים אצל שגב (לעיל, הערה 1).

מכתב בן-גוריון אל רזון, המודיע לו על החלטתו בדבר 'חיסול האינצידנט', 26 באוגוסט 1949 (ארכיון המדינה)

העדים שופט עליון מכהן ואף את עצמו, שר בכיר בממשלה, עתידה הייתה ליצור מצב לא רצוי, שכן הדבר צפוי היה לחולל סערה ציבורית. יתרה מזו, נזק ציבורי צפוי היה להיגרם מעצם קיומו של הליך משפטי, שכן במהלכו עלול היה לדבוק רכב באדם בכיר ביותר ביישוב היהודי, שהיה מעורב שנים רבות בניהול מוסדות חשובים, ומנגד אין לדעת כיצד עתידים היו הדברים להתגלגל ואם לא היה מוטל דופי בשר משפטים מכהן.

הסימנים שהוסיף רזון בעט על מכתבו האחרון בן-גוריון מעידים כי גם המסקנות הסופיות של ראש הממשלה לא היו מבחינתו סוף פסוק. הוא סימן בקו את המילים 'מסקנה שאין היא אמנם מחייבת' בנוגע למסקנותיה של הוועדה שהוגשו לראש הממשלה, ואת המילה 'עכשו' בהתייחס לאפשרות מיצוי ההליך המשפטי. נראה אפוא שרזון תכנן להביא בעתיד לידי מיצוי את ההליך כנגד פרומקין, משום שהחלטה שהתקבלה כעת אינה מחייבת ואינה פסק דין חלוט, אך בשולי המכתב הוא ציין כי לדעת יעקב שמשון שפירא, היועץ המשפטי לממשלה, יש 'לראות את עניין פרומקין כמחוסל'.

ב-30 באוגוסט התכנסה הממשלה לישיבה בנושא 'מינוי כבוד למר גד פרומקין'. בן-גוריון תיאר בקצרה את אירועי הפרשה, קרא את מכתבו מ-26 באוגוסט ששלח לצדדים ואל חברי הוועדה, וביקש

לאשר את תוכנו, וגם במעמד זה הביע רוזן את מחאתו.¹⁰⁷ בתום הדיון החליטה הממשלה לאמץ את מסקנותיו של בן-גוריון, והוא בישר עוד באותו יום לפרומקין כי הממשלה קיבלה את הצעתו למנות את פרומקין מינוי של כבוד לאחת הוועדות הממשלתיות.¹⁰⁸ רוזן מעולם לא מימש את כוונתו לחדש את הליך הברור כנגד פרומקין, וככל הידוע גנו בלבו את פרשת העיזבון של ויינברגר ולא דיבר עליה עוד. גניזה אחרת התרחשה בשנת 1962, שנתיים לאחר פטירתו של פרומקין: עורך הדין גבריאל ראובינוף, השותף המנהל במשרד עורכי הדין של אשר לויצקי, הפקיד בארכיון מדינת ישראל את מה שנועד כנראה להיות תיק התביעה כנגד רוזן.

אחרית דבר

חיים כהן אמר על רוזן לאחר מותו: 'לא היו קיימים אצלו סטנדרטים שונים של יושר והגינות, אחד לאנשי מעלה ואחד ליצורי מטה: יש רק ניקיון אובייקטיבי אחד ויחיד, והכפיים או נקיות הן או בלתי נקיות'.¹⁰⁹ נדמה כי אמירה זו משקפת היטב את התנהלותו של רוזן כשר המשפטים בימיה הראשונים של המדינה, כאשר שאף להקים מערך פקידות ציבורי ללא רבב ונקי כפיים.

סקרתי במאמר זה את פעילותו של רוזן להגשמת מטרה זו בקשר לעבודת הוועדות שבדקו את יושרם של עובדי שלטון המנדט, ובעיקר בעניין אי מינויו של פרומקין לבית המשפט העליון.

אני מניח כי פרשת העיזבון של ויינברגר, שרוזן מבחינתו התוודע בה באופן אישי להתנהלות בעייתית לכאורה של הפקיד היהודי שהחזיק במשרה בכירה מאוד בממשל המנדטורי, השפיעה על רוזן מעבר לענייניו האישי של פרומקין, כמקרה שיש להסיק בו מן הפרט אל הכלל. אני סבור שפרשה זו עשויה להסביר את המדיניות והסטנדרד המחמיר שיישם רוזן כלפי פרומקין וכלפי כל עובדי המנדט שביקשו להשתלב בשירות מדינת ישראל.

עם זאת גם אם פעל רוזן ממניעים טהורים ומתוך שכנוע פנימי אמתי, אין להתעלם מהפגמים החמורים מבחינה משפטית שנפלו הן בבדיקת עובדי המנדט והן בענייניו של פרומקין. זכויות יסוד אלמנטריות כמו זכותו של מאן דהוא לדעת במה הוא נאשם נפגעו בצורה קשה. באופן אירוני דווקא מי שהיה ממונה על שלטון החוק, ושביקש לברוא 'פקיד ישראלי חדש' ללא דופי מוסרי, ופעל לשם כך בלהיטות ואולי בלהיטות יתר, יכול היה למנוע כמה מאותם כשלים בכללי מנהל בסיסיים. למשל ייתכן כי הימנעותו של רוזן מלחשוף את פרשת העיזבון של ויינברגר אכן נבעה בתחילה מהרצון לשמור על כבודו של פרומקין. אך שתיקה זו לאורך תקופה ארוכה, גם לאחר שברור היה כי פסילתו של פרומקין עומדת להידון בוועדה מיוחדת, הכניסה את פרומקין למצב קפקאי שבו לא ידע במה הואשם ולא יכול היה להתגונן או להציג את טענותיו בהליך מסודר.¹¹⁰ במצב דומה לזה היו מצויים

107 פרוטוקול ישיבת הממשלה לד/ש"ט, 30 באוגוסט 1949, אה"מ. וראו גם: ברוך (לעיל, הערה 2), 102, עמ' 178.

108 פרומקין אכן מונה כעבור כמה חודשים ליושב ראש ועדת חקירה בעניין חינוך הילדים במחנות העולים.

109 מצוטט מתוך: שטרסמן (לעיל, הערה 48), עמ' 310.

110 בנוגע לעמדתו של פרומקין ולחלקו בפרשת ויינברגר קיים כאמור תיק התכתבות של רוזן, פרומקין וגליקמן שעדיין חסוי לעיון. ראו לעיל, הערה 40.

רבים מפקידי המנדט שנחקרו בוועדות הטיהור.¹¹¹ בעניין זה נכתב בדו"ח הסופי של ועדת הערעורים העליונה כי אחוז גבוה של ערעורי עובדים התקבלו מפני שניתנה למפוטרים הזדמנות להתגונן, וכתוצאה מכך יכלה הוועדה העליונה לקבל מושג כל שהוא על כל מערער לא מהצר השלילי בלבד אלא גם מהצר החיובי.¹¹² אך למרות הביקורת על ההליך שנקטו אנשי הממשל הישראלי החדש, ובראשם רוזן, לניפוי של עובדים שנחשדו במעשים לא כשרים, על סמך החומרים שבדקתי עד עתה אני סבור כי רוזן פסל את פרומקין מלכהן בבית המשפט העליון משיקולים ענייניים ולא משיקולים זרים או אישיים (לפחות בעיני רוחו של רוזן).

רוזן ייחס משקל רב, אולי רב מדי, לשמועות ולרינונים שדבקו באדם זה או אחר, וראוי לציין כי הנחישות שהפגין בעניין סילוק גורמים שהיו עליהם רינונים כאלה ואחרים לא הייתה שווה בכל המקרים. כך למשל נכתבו על מספר שופטים מחוזיים הערכות שליליות, אך בדרך כלל לאחר התעקשות ומאבק הם נותרו בתפקידם ואף זכו לקידום.¹¹³ בעניין הרינונים על פרומקין הסכים רוזן שאי אפשר להוכיחם, אך זה לא מנע ממנו לתת אמון בשמועות דומות על עובדי מנדט אחרים, שמועות שעלולות היו להביא לסילוקם מעבודתם. בניגוד לאותן שמועות על עובדי המנדט, על פרומקין הייתה לרוזן לכאורה ידיעה אישית על התנהלות בעייתית שחייבה מבחינתו את פסילתו. אין לדעת כמובן אם השמועות נסמכו על ידיעות מבוססות או הופצו מתוך אינטרס לנקמת אישית כלפי אדם כזה או אחר, קל וחומר כאשר האדם כיהן כשופט שתפקידו לחרוץ גורלות לחסד ובעיקר לשבט. כדי להבין במה דברים אמורים וכיצד נראה רינן כזה, אביא את עיקריו של מכתב מיולי 1940 שמצאתי בתיקו האישי של פרומקין בארכיון המדינה.¹¹⁴ הכותב, אדם מתל-אביב ששם משפחתו מזרחי, הטיח במכתב האשמות קשות בדבר מעשי שחיתות במערכת המשפטית של המנדט. מזרחי נקב בשמותיהם של ה'מושחתים': השופט פרומקין, שני אנשים נוספים שעבדו במנגנון הממשלתי של המנדט, מייקל קטרן, פקיד בכיר (Head Clerk), וחביב חומסי, אשר שימש מתורגמן ולכלר ראשי בבית המשפט, ועורכי הדין היהודים עליאש וגויטיין. הטענה המפתיעה במכתב היא שקטרן דאג שתיקו של עורך הדין זמורה יתנהלו דווקא אצל השופט פרומקין, ומשמעות הדבר היא שזמורה ופרומקין עשו יד אחת במעשי שחיתות. אמנם די בעצם העלאת טענה זו כדי לפגוע באמינותה ובאמינות המכתב כולו, ואכן נראה כי הוא רצוף האשמות כלליות חסרות שחר, אך אין להתעלם מהעובדה שגם על זמורה, נשיאו הראשון של בית המשפט העליון, היה רינן אחד לפחות.

המחקר של פרשת אי מינויו של השופט פרומקין לבית המשפט העליון טרם הסתיים. לשאלות רבות עדיין אין פתרון, וחלקן יפתרו בוודאי כאשר יפתחו לעיון שני התיקים שעדיין נותרו חסויים בארכיון המדינה. עם זאת כבר כעת אפשר לומר כי מעבר לעניין בפרשה עצמה, המחקר של פרשת פרומקין מלמד עד כמה מורכבת ורבת פנים היא מלאכת ההיסטוריון בשחזור העבר באמצעות הארכיון.

111 לדוגמאות של תיקים שהובאו לפני ועדות הטיהור ראו: ברון (לעיל, הערה 10), עמ' 82, 91.

112 דו"ח (לעיל, הערה 100).

113 ברון (לעיל, הערה 20), עמ' 207.

114 מכתב מאת I. Mizrahi (אנגלית), 13 ביולי 1940, 'גד פרומקין (שופט עליון) תיק אישי, מרץ 1920 – מרץ 1948, אה"מ, מ-5076/5.

נספח א: תרשומת

7 במרץ 1940

תרשומת

ב־8 בנובמבר 1939 נפטר בתל אביב מר ו', נתין צ'כי, אשר מקום מגוריו הקודם היה בווינה. מר ו' עלה לארץ ב־24.1.39 יחד עם אשתו הגב' א"ו מבית פ', בת 47, ובתו ל"ו בת 24.¹¹⁵ המשפחה התגוררה ברח'..... מס'... בתל אביב.¹¹⁶

2. בעזבון [בעיזבון] הנפטר מצאו צוואה, בשני העתקים, כתובה על ידי הנפטר עצמו בכתב ידו ונושאת את התאריך צ',¹¹⁷ 10 בדצמבר 1938. כל שני ההעתקים של הצוואה חתומים על ידי הנפטר בכתב ידו.

וזה לשון הסעיף 9 של אותה צוואה:

הנני כותב את הצוואה הזו בשני העתקים שווים. העתק אחד נשאר בשמירתו של ד"ר ו', עו"ד ב..... רחוב.....¹¹⁸, ואת ההעתק השני אני שולח לד"ר א"ז הנ"ל. אני מניח שהוא נמצא כעת במחנה ריכוז בשטח הכבוש הגרמני.¹¹⁹

3. מתוך חליפת מכתבים בין מנהל העזבון, עו"ד ג',¹²⁰ ירושלים, הנזכר להלן, לבין ד"ר ו', התברר כי לד"ר ו' אין העתק הצוואה. לעומת זאת הומצאה על ידי ד"ר ו' צוואה, מתאריך '.....' 8 בנובמבר 1938, הנמצאת כעת אצל עו"ד ג'. כן נמצאים אצל ג' הצוואות הנ"ל מיום 10.12.38 הנושאים את חתימת הנפטר. הגב' ל"ו מחזיקה בצילום צוואה זו מיום 10.12.38, אך אין לה לא העתק ולא צילום של הצוואה מיום 8.11.38.

בקשר לתוכן הצוואה מ־8.11.38 מאמינה הגב' ל"ו, על סמך זכרונה, כי בנקודות העקריות דומה היא לצוואה מיום 10.12.38, אלא שאין בה הוראה לפיה רשאית גב' ו' לקבל את יכול העזבון או כי זכות זו של קבלת היכול הוסדרה אחרת. ברם, אין גב' ל"ו יכולה להגיד משהו וודאי בקשר לאי התאמה זו או אחרות. היא מאמינה לדעת בוודאות, כי בצוואה מיום 8.11.38 אין הוראה שתהיה דומה לסעיף 7 מהצוואה מיום 10.12.38.

115 ו' הוא וילהלם ויינברגר (Weinberger); במסמך בגרמנית, על פי תרגומו החדש שעשה בעבורי מר דוד אייכנרנד, הוא תואר כאיש עסקים. שמה של אשתו של וילהלם היה אליס, ושם נעוריה פירת (Fürth). שמה של בתם של הזוג ויינברגר היה לאונורה. הערות השוליים שמלוות את המסמך מבוססות על התרגום החדש של המסמך.

116 המשפחה התגוררה ברחוב ביאליק 17 בתל-אביב.

117 ציריך, שבשווייץ.

118 ו' הוא ולטר ורשנר (Wreschner), עו"ד מציריך 1, בנהוף שטראסה 80.

119 א"ז הוא ארנולד זינגר (Singer).

120 ג' הוא קולין גליקמן (Glückmann).

4. זמן קצר לפני פטירתו, בתחילת אוגוסט 1938, עשה הנפטר היכרות עם ד"ר פ', וזה בנסיעתו באניה לאנגליה.¹²¹ לאחר מכן נפגשו הנפטר וד"ר פ' פעמים או שלוש פעמים בא"י. ב-12.11.39, היינו 4 ימים אחרי מות מר ו', ביקרו ד"ר פ' ורעייתו אצל משפחת ו' כדי להביע את השתתפותם בצערה.

5. באותו יום, שתיים או שלוש שעות אחרי ביקור זה, הופיע ד"ר פ' שוב פעם אצל משפחת ו' בדירתה ברחוב..... וביקש להראות לו את הדולרים בזהב שבעזבו הנפטר, עליהם נודע לו, כנראה, מהנפטר עצמו. אחרי כן הוא מנה לעצמו חלק מאותם הדולרים מבלי שהגב' ו' או בתה הגב' ל"ו עמדו על מספרם, היות ושתייהן התייחסו אליו באימון גמור. הוא ארז את דולרי הזהב במגבת אשר המשפחה העמידה לרשותו למטרה זו, ולקח אותם אתו בצורה זו, באמרו, שמה שלקה מהווה סכום של 1,000 לא"י לערך. את החשבון עשה בעפרון, אך גב' ו' אינה יודעת מה היה אז שער החליפין. כעבור כחודשיים הודיע ד"ר פ' כי ממכירת הדולרים קיבל 918 לא"י בלבד.

6. באותו יום, 12.11.39, יעץ ד"ר פ' למשפחה לבקש מבית המשפט למנות את העו"ד ג' בתור מנהל העזבון, ובלקחו את הזהב אמר, כי אסור להודיע לג' על לקיחה זו, שהיא לפי כוונתו הלוואה שניתנה לו. לדבריו נעשה הדבר לטובת הגב' ל"ו, אשר לפי נוסח הצוואה מיום 10.12.38, שהוראתה לו בהזדמנות זו, לא יכלה לקבל את ההון, כל עוד אמה בחיים, ואמנם בדרך זו תהיה לה נדוניה לקראת נשואיה.

7. ד"ר פ' הבטיח לשלם רבית על ההלוואה בשיעור של 5% למאה, אך לא הוסכם החל מאיזה תאריך. בסוף ינואר 1940 שילם פעם 3.250 לא"י והודיע שתשלום זה מהווה את הרבית בעד ינואר 1940. בהזדמנות זו, או לפני כן, הודיע כי תמורת מכירת הזהב קיבל רק 918 לא"י ולפיכך צריך סכום זה להיחשב כסכום ההלוואה. מאז לא הוסיף לשלם דבר על חשבון הרבית.

8. בנובמבר 1939 הוגשה בקשה למינוי עו"ד ג' כמנהל עיזבון זמני. לפי תיקי בית המשפט המחוזי בתל אביב, אישור צוואה 190/39, מתברר, כי הבקשה למינוי מנהל עיזבון זמני הונמקה בזה שבקשר לצוואה היו קיימים דברים בלתי ברורים. בבקשה החתומה על ידי האלמנה גב' א"ו ושנוסחה כנראה על ידי ג' כתוב, כי בנוגע לשאלה אם יש צוואה שפחה יפה יש צורך, בין היתר, להחליף מכתבים עם עורך-דין שוויצרי. במקרה ויש מקום להנחה שהמוריש לא השאיר צוואה, כי אז, לפי החוק הצ'כי, היו היורשים רק בנו ל"ו, הנמצא בדרום אמריקה,¹²² והבת, גב' ל"ו והאלמנה. להלן כתוב בבקשה, כי יש עוד רכוש באמריקה, אנגליה, צרפת ואולי גם בשוויצריה, וכי בירור הדברים האלה יקח עוד זמן מה, ולכן מן הרצוי למנות מנהל עיזבון זמני. הרכוש בארץ-ישראל, על חלקיו השונים, נאמד בסכום כולל של 3,200 לא"י. כן נזכרים ברשימה 4,600 דולר זהב.

121 מבדיקה שערכתי בתיקו האישי של פרומקין בארכיון המדינה, בחטיבת משרד המזכירות הראשית, מצאתי כי אכן בתקופה המדוברת הוא יצא את הארץ לחופשה באנגליה ובאירופה. ראו: אה"מ, מ-5/5076.
122 ל"ו, בנו של וילהלם, הוא לודוויג ויינברגר.

יש להעיר, כי 4,600 דולר זהב אלה נשארו לאחר הורדת הזהב שנלקח על ידי ד"ר פ' ושאינו נזכר ברשימה. את הרשימה מכנים במפורש זמנית.

9. מתוך עיון בתיקי בית המשפט המחוזי מזדקרת לעינים העובדה, כי לא ניתנו כל הצהרות בשבועה. כל ההצהרות ניתנו בצורה פשוטה בכתב ולא בצורת הצהרות בשבועה. על כל פנים, ההצהרה שניתנה על ידי האלמנה, גב' א"ו תוך אמון באוטוריטה של ד"ר פ', אינה נכונה, במידה ומשתיקים בה את קיום הזהב או קיום תביעה נגד ד"ר פ'.

10. בסוף ינואר 1940 הוציע ד"ר פ' למשפחת ו', להעמיד לרשותו הלוואה בסכום של 3,000 לא"י, מתוך אותו חלק העזבון השייך לל"ו ולו', תוך הבאת בחשבון גם רכוש הנמצא באנגליה ובאמריקה. בהזדמנות זו יש להשלים ולומר, כי העזבון בכללותו, דהיינו לרבות הרכוש הנמצא בחו"ל, היה מגיע ל-10,000 עד 12,000 לא"י לערך. היות ובאותו רגע עמדו לרשות רק 750 לא"י, רצה ד"ר פ' להסתפק בהלוואה בסך 750 לא"י. הוא הציג לגב' ו' ולבתה מכתב אל מנהל העזבון, ג', שנוסח על ידיו ואותו הביא מוכן, בו ניתנו לג' הוראות לשלם לו, לד"ר פ', לע"ע [לעת עתה] סך 750 לא"י. הוא הציג להן מכתב שני, כתוב אליו עצמו, בו נתבקש על ידי גב' ו' ובתה לעשות בכסף לפי ראות עיניו, לשלם רבית בשיעור של 5% ולהחזירו כעבור שנה אחת אחרי מותה של גב' א"ו, שהיא כאמור לעיל, בת 47. אך במקרה ובזמן פטירת גב' ו' יהיה קיים מצב מלחמה, כי אז יש להחזיר את הכסף רק כעבור שנה אחרי גמר המלחמה.

גב' ו' ובתה, באמון גמור עדיין בישרו של ד"ר פ', חתמו על מכתבים אלה ומסרו לו אותם, מבלי להשאיר לעצמן העתקים.

ד"ר פ' הביא מכתבים דומים גם לחתימת הבן ל' הנמצא בדרום אמריקה. על המסמכים האלה, עליהם היה צריך הבן לחתום, היה גם על גב' ו' לחתום, וד"ר פ' ראה חשיבות בזה שגב' ו' תחתום מיד גם על המסמכים האלה. אך גב' ו', הבת, בה נתעוררו דווקא ברגע זה בפעם הראשונה ספקות, מנעה בעד אמה מלחתום גם על מכתבים אלה ובקשה מד"ר פ', להשאיר דבר זה לפי שעה ולקחת את המכתבים בעת ביקורו הבא. כוונתה היתה להראות את המכתבים האלה לעורך-דין מווינה, מכיר שלה, ולשאול בעצתו.

11. בהתאם לכוונתה זו גילתה גב' ו', הבת, את הענין לד"ר א"ב, מקודם עו"ד בווינה, תוך אמון בו.¹²³ היא הראתה לו את המכתבים והודיעה לו על הצעתו של ד"ר פ', אך העלימה עדיין ממנו, בהזדמנות זו, את עסקת הזהב. ד"ר ב' השמיע מיד היסוסים חזקים ביותר נגד ההצעה וגרם לכך, שגב' ו' כתבה אל ד"ר פ' את המכתב מיום 1.2.40 שנוסח על ידי ד"ר ב', ובסוף המכתב היא מבקשת את ד"ר פ' לראות את המסמכים החתומים על ידיה ועל ידי בתה כבטלים ומבוטלים. אחרי כן נתקבלה תשובתו של ד"ר פ' מיום 1.2.40, ובעת ביקורו הבא נקראו המכתבים החתומים על ידי גב' ו' ובתה בקשר לעסקת ה-750 לא"י. גזרי הניר הלכו לאבוד.

123 א"ב הוא אוסקר בק (Back).

12. ביום א', 4.2.40, נתקיימה שיחה עם ד"ר פ' בה השתתף גם ד"ר ב' ובה הוא השמיע את היסוסיו נגד העסקה. השמדת המסמכים היתה ביום 4.2.40, בנוכחות ד"ר ב' אשר דבר עם ד"ר פ' והסביר לו את היסוסיו. בהזדמנות זו אמר ד"ר פ' שהיתה לו אפשרות לשימוש מועיל בכסף. הוא היה חייב לבנק ברקליס סכום כסף בשעור של 6% ומעדיף כסף זול יותר. העסקה עצמה לא יצאה לפועל. על כל פנים אין ברגע זה מקום להניח כי מר ג' שילם דבר מה לד"ר פ'.

13. לפי יזמתו של ד"ר ב' ניסתה גב' ו', הבת, לקבל מאת ד"ר פ' אישור על הלוואת הזהב. זה היה בעת ביקורו של ד"ר פ' ביום א', 25.2. ד"ר פ' הופיע בדירת משפחת ו' ברחוב..... ועזב את הדירה אחר כך יחד עם גב' ו', הבת. בהזדמנות זו הוא הוכיח אותה על פניה על חוסר האמון שלה, מאחר שהיא תבעה ממנו אישור בקשר להלוואת הזהב. הוא הפנה את תשומת לבה למצב ללא נשוא העלול להתהוות בשבילו במקרה וימצאו פעם בין הנירות שלו מסמך על עסקה זו. בהזדמנות זו, כמו בהזדמנויות קודמות, הוא העיר על עמדתו והצהיר שאפשר להאמין לו 'כמו לאלהים'. על כל פנים לא הוציא מתחת ידיו אישור בכתב בקשר לעסקה, אך אמר, שבעת ביקורו הבא ימציא לגב' ו' אישור כזה.

14. אחרי כן באה גב' ו', הבת, יחד עם ד"ר ב', כדי לשאול בעצתי. ד"ר ב' אמר, כי לדעתו המצב כעת הוא כזה, שמשפחת ו' לא תוכל יותר לתת אמון במנהל העזבון ג'. ד"ר ב' סבור היה שמטרת השתדלותינו צריכה להיות להשיג את החלפתו של ג' במנהל העזבון מתאים אחר.

15. ב-7.3.40 עיינתי יחד עם גב' ו', הבת, בתיק אישור בתיק צוואה 190/39 של בית המשפט המחוזי וקבעתי את העובדות הנזכרות לעיל.

נספח ב: מכתבו של רוזן

חיפה, י"ח בניסן תש"ט

17.4.49

לכבוד

הוועדה לכירור טענותיו של מר ג' פרומקין

הנידון: בענין טענותיו של מר פרומקין

פרופ' דינבורג הנכבד,

[...] במדה שעלי לתת באורים לתוכן מכתבי מיום ז' בניסן תש"ט (6 באפריל 1949) אבקש להרשות לי לעשות זאת בעל פה כאשר הברור לפני הועדה יתחדש. האם אפשר לדאוג לשיבות הבאות לפרוטוקול סטנוגרפי? לדעתי זה יהיה רצוי מאד.

ברצוני לפתוח את גבית העדות בשמייעת מר ג' פרומקין שברצוני לחקור אותו על לקיחת שוחד, על מקורות רכוש, ועל עניינים דומים.

כן אני מבקש להזמין לישיבה זו את העורך דין יעקב סלומון, מחיפה, שותף הפירמה ש' הורוביץ ושותפיו. מר סלומון יעיד שלא פעם בקשו ממנו לקוחות ל'סדר' שמר פרומקין יהיה אחד השופטים במשפט מסוים, מפני שהם מצדם יוכלו ל'הסדר' אתו. מר סלומון דחה כמובן הצעות מסוג זה. מר סלומון יעיד גם כן על זה שהפירמה שלו העדיפה הרכב בריטי של בית-משפט על הרכב אחר בצירוף מר פרומקין מפני שלא היה להם אמון בו.

אני שומר לי את הזכות להזמין עדים נוספים [...]

בכבוד רב